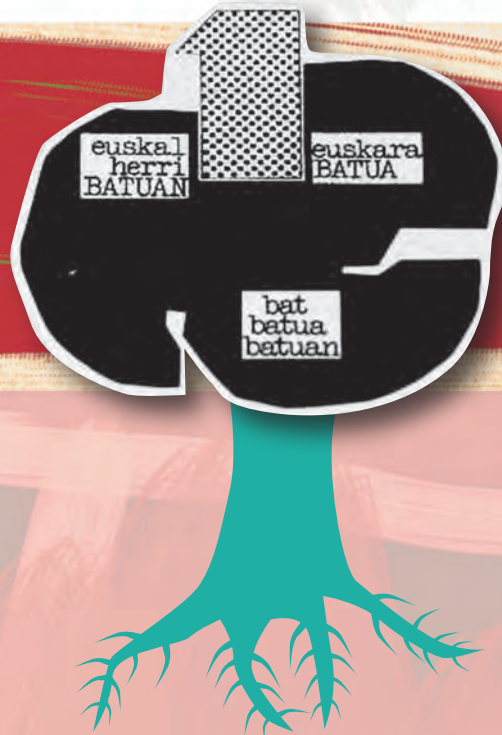

ELKARRIZKETA

Jose Ramon
Etxebarria,

INGENIARITZAN DOKTORE:

«*Orduan ere gutxi
ginen euskararen alde
lanean genbiltzanok*»

EZTABAIDA

Plastikozko
izozmendia

LANEAN EUSKARAZ

Ekonomia
linguistikoaz

XABIER ARISTEGIETA

KOMUNIKAZIO
ELEKTRONIKOA

Sareko testuetan,
dena aurrera!

URTZI BARRENETXEA

ERREPORTAJEA

Euskara
batuaren
50 urteak

Euskaltzaindiak 1968an
Arantzazun egin zuen
biltzarra mugarri izan zen
estandarizazioaren bidean

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

ADMINISTRAZIOAN **EUSKARAZ**

Zuzendaritza:

Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (IVAP)

Koordinatzailea:

Xabier Amatria

Diseinua, fotokonposizioa eta inprimatzea:

Itxaropena S.A.

Ilustrazioak: Concetta Probanza

Zenbaki honetako lankideak:

Jon Abril, Xabier Amatria, Kaxildo Alkorta, Xabier Aristegieta, Begoña Ayerdi, Urtzi Barrenetxea, Miel A. Elustondo, Irene Fernandez, Beñat Garaio, Julen Linazasoro, Luma, Maite Orue, Ane Pikaza, Maixa Zugasti, Izaskun Zuntzunegi.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkarian argitaratutako artikuluek berridatz daitezke bai osorik, bai zatika, baina artikuluek nondik atera diren aipatu behar da beti.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkariak ez ditu derrigor bere egiten artikulua eta kolaborazioetan agertzen diren iritziak.

ISSN: 1576-5563

Legezko Gordailua: BI-1141-93

Egilea: Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea

Donostia-San Sebastián 1,
01010 VITORIA-GASTEIZ
Tel. 945 01 76 37
www.ivap.euskadi.net

Aurkibidea

2 *Marraskia*

ANE PIKAZA

4 *Pasadizoak*

Ezaguera

KAXILDO ALKORTA

5 *Erreportajea*

Euskara batuaren
50 urteak

MIEL A. ELUSTONDO

12 *Lanean euskaraz*

Ekonomia linguistikoaz

XABIER ARISTEGIETA OKIÑENA

14 *Elkarriketa*

Jose Ramon Etxebarria,
ingeniaritzan doktore:
«Orduan ere gutxi ginen
euskararen alde lanean
genbiltzanok»

MIEL A. ELUSTONDO

[ARIKETAK]

19 *Normalizazioa*

HIGA Hizkuntza Gutxituetako
Hiztun Gazteen 2. Topaketak
BEÑAT GARAIO MENDIZABAL

20 *Informazio eta komunikazioaren teknologiak*

Jakin gabe Interneten egunero
egiten ditugun delituak
JULEN LINAZASORO

22 *Komunikazio elektronikoa*

Sareko testuetan, dena aurrera!
URTZI BARRENETXEA

25 *Leihatila*

Etxe mutua
MAIXA ZUGASTI

26 *Administrazio-kudeaketa*

Zirrara: diru-laguntza
publikoen inpaktu soziala
neurtzeko metodologia
JON ABRIL

28 *Eztabaida*

Plastikozko izozmendia
MAITE ORUE

34 *Denbora-pasak*

LUMA

EZAGUERA

KAXILDO ALKORTA
LAGUNA

Gure lagunartean maiatzero aipatzen dugu ezaguera, txikiteo saioaren batean. Urtero bera: ezaguera aipatu, xelebrekeria batzuk entzun eta esan, eta kito, hurrengo urtera arte. Zer dela eta?

Maiatzean izaten dira komunio txikiak, lehen jaunartzeak, eta kontua da gu ginenean, komunio txikia egin aurretik dotrinara joaten ginela elizara, egunero, eta han —baita etxe asko eta askotan ere— pixkanaka irakatsi zigutela, besteak beste, bereizten zein den jokabide ona, zein jokabide txarra, zer gaiztakeria eta asmo txarra, zer onberatasuna eta zintzotasuna, kontzientzia, bekatua, zerk merezi duen zigorra eta zerk saria eta abar. Haur txikiek ez duten eta guk ume txikitan ez genuen ezaguera geureganatzen laguntzen saiatzen zitzaizkigun apaizak eta Mariaren alaba batzuk. Zer ziren Mariaren alabak? Galdetzea ere...! Gure Herri hau tradizioei bihotzez itsatsia omen da, baina, baina!

Ezaguera ba. Ezagutzeko eta bereizteko halako ahalmen maila bat eduki behar zen komunio txikia egin ahal izateko, heldutasun maila bat. Horri ezaguera esaten zitzaion. Elizak zazpi urteko umeoi aitortu egiten zigun ezaguera maila hori, alegia, zuzena eta okerra bereizteko gai ginela gure sasoiko neskatilak eta mutikoak zazpi urte genituenean eta, hala bada, komunioa hartzerik bagenuela.

Zazpi urte betetakook maiatzaren 7an egin genuen lehen jaunartzea, baina baziren artean sei urte zituzten bi, batek

maiatzaren 8an eta besteak 22an beteko zituzten-eta zazpi. Hala ere, eguna falta zuenari, eta ez besteari, esaten diogu ezaguerarik ez zuela utzi ziotela komunioa egiten. Enrike du izena paperetan, Endrike nahitaez; urte batzuk geroago jaio izan balitz, seguru asko Endika izango genuen.

Hori da ipuina, hori da gure maiatzeroko hizpide hutsal, arin, xaloa, baxoerdiartekoa beti.

ZAZPI URTEKO NESKA-MUTIL KOXKORREK EZAGUERA?

Sestaoko pilotalekura joan nintzen batean gure semea txiki-txikia zela —bi urte-bi urte eta erdi izango zituen— eta goiko harmailetako jarleku batean eseri nintzen, han nahikoa leku libre zegoen eta, umea, inori enbarazurik eman gabe, jolasean ibiltzeko. Agure xahar baten aldamenean eseri nintzen. (*agure ordez aitona edo adin handiko gizon* esan beharko ote dut errespetuz?). Gizon hura eserita zegoen, bastoia zutabe zuela, bi eskuak bata bestearen gainean, azpikoa bastoiaren eskulekuari eutsita eta gaineneko eskuan pausatuta kokotsa. Gure txikia bere jolasean aitona haren bastoiari eutsi eta tiraka hasi zitzaion. Eta nik *ez!*, *hori ez!*, *etorri hona...* Eta gizonak esan zidan:

—Utzi ezak bakean, txikia duk eta. Nik bilobei hau bezalakoak zirenean, nahi zutena egiten uzten nieran. Gero ez, sei urte betez gero ez, orduan ez nieran uzten nahi zutena egiten, gogoan nian eta, nik sei urte nituenen banuela malezia.

Dotrinan ikasitako ezaguerarena etorri zitzaidan burura. Sei urte esan zuen, zazpi ere ez.

Lagun bati entzundako hau aurreko batean ere kontatu nuen. Bizkaiko herri txiki batean, abadeak esan omen zion 6-7 urteko mutiko bati:

—«Eta hik zer *eitteopa* totogorri buruhandi horrek?»

—«Totogorri buruhandixe heu haz!»

Dotrinan ez zioten horrelako erantzunik ematen irakatsiko, baina ezaguera bereganatua zuen.

Nafarroako herri batekoa da ondorengo. Bost-sei mutil koxkor haietako baten etxeko ganbaran jolasean zebiltzan. Nekazari etxeko sabaia zen, eta txorizoak zeuden ontzen, zintzilika, goi samar. Mutil koxkorak ikusi eta —beti bada, ba, bat lotsa gutxiago duena—, bada, haietako batek esan omen zuen:

—Aizue, jango al dugu txorixo bat? —eta lagunetakoa bati— Guk jasoko haugu eta hik hartu.

—Nik ez diat hartuko, hori bekatu duk eta!

Eta han zegoenen arteko txikienak:

—Jaso ni, nik ez diat ezaguerarik eta.

Hark ez zuela ezaguerarik?

Askotan entzunak izango zarete hau: *Gizon handi askoa, bai, baina horrek ez dik ezaguerarik*. Ez nuke nahi, bada, zuek ni ezaguerarik gabekotzat jotzea. Baina *hortziopa!* ■

Euskara batuaren 50 urteak

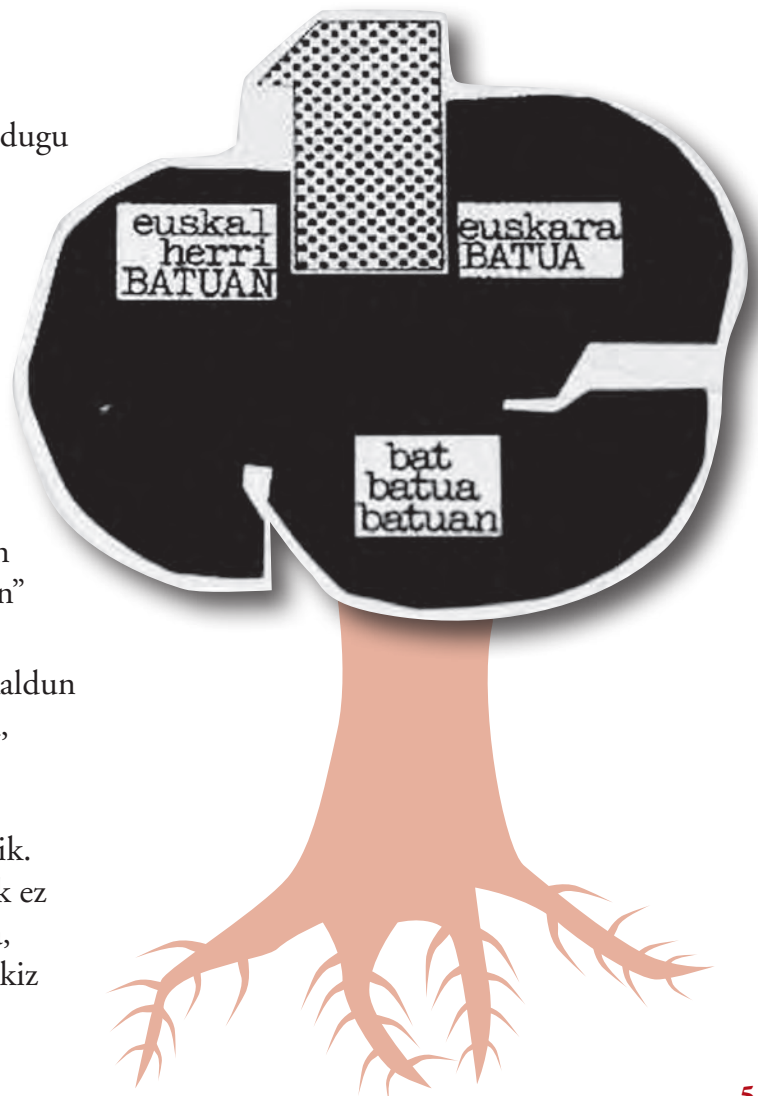
Euskaltzaindiak 1968an Arantzazun egin zuen biltzarra mugarri izan zen estandarizazioaren bidean

MIEL A. ELUSTONDO

KAZETARIA ETA IDAZLEA

1. Ezin-bestekoa, il-edo-bizikoa, dela uste dugu euskera batasun-bidean jartzea. Haur eta gazteei euskeraz irakasten baldin bazaie, eta euskeraz irakatsi behar euskera biziko baldin bada, premiazkoa da guztiei batera edo bateratsu irakastea. Nahi eta behar dugun batasun hori, lehen urratsetan behintzat, euskera idatziarena, izkribuzkoarena, da. Eta, euskera, idatziaren barrutian, irakaste-lanean dugu beharrenik batasun hori, irakurlearen atseginerako egiten den literatura “ederrean” baino areago.

2. Berez, noski, hobe litzake besterik: euskaldun bakoitzak, alegia, euskalkiak oro ezagutzea, hangoak eta hemengoak, antzinakoak eta oraingoak. Agerian dago, haatik, ezin eska dakiokeala horrelakorik euskalari bati baizik. Honek berak ere aski du gehienetan bereak ez dituen euskalkiak, euskalduna baldin bada, ulertzearekin. Ez da gai izaten beste euskalkiz mintzatzeko, ahoz nahiz izkribuz».

1968an Luis Mitxelenak Arantzazun Euskaltzaindiaren bilkuran irakurritako *Ortografia* txostenaren hasiera da. Proposamenak xehe azaldu aurretik, oinarriak jarri nahi izan ditu, eta «Ze batasun bila gabiltzan» galdezka hasi zaio bere buruari, erantzunak ere emanaz. Gogoeta egin ondoren hasi zaio Euskaltzaindiari ortografiaz, hitzen formaz, izen-aditzen morfologiak eta joskeraz proposamenak egiten eta erabakiak hartzeko eskatzen.

Mitxelenaren txostena ez da, alabaina, hutsetik sortua. Lau urte lehenago Baionako biltzarrean du hazia ereina.

1964, BAIONA

Jean-Louis Davant euskaltzain eta idazlea Baionako biltzarren lekuko izan zen, eta idatziz kontatua du *Eusker*a aldizkarian. Davantek esatera, Txillardegi ireki zion atea euskara batuari 1964ko abuztu hondarrean: hilaren 29 eta 30ean egindako bileran, prezeski. «Urte betez astero lan egin genuen rue des Cordeliers karrikako 14an Euskal Idazkaritzak Enbataren aldamenean alokatzen zuan aretoan, zenbaki horretako lehen solairuan. Idazkaritza hori sortu genuen iparraldeko abertzale batzuek, hegoaldeko ihes etorri berriekin, kultura lanetarako. Euskara Batuari buruzko lehen urrats horietan, Txillardegi genuen gidaria». Horra, bada, hinkihankarik gabe esana: Txillardegi, gidaria. Haatik, ez zegoen bakarrik. Euskal Idazkaritzaren Hizkuntza Sailean zirenak aipatzen dizkigu Davantek: «[Jesus] Solaun, [Telesforo] Monzon, Txillardegi, Eneko Irigarai, Andiazabal eta Idiart (Roger) apaizak. Gainera, bilkura zenbaitetan izan ziren Julen Madariaga, Jean Hiriart-Urruty eta Pierre Lafitte, bi apaizak azkenera, baina erabakiorra izan zen guretzat haien laguntza». Jesus Maria Bilbaoren izena ere aipatu izan da Baionan bildu ohi zirenen artean, nahiz eta Davantek aipatzen ez duen. Ageri denez, EAJ, ETA, Enbata eta Elizaren kideak bildu ziren Cordeliers karrikan, eta Davantekin batera esatera,

GABRIEL ARESTI

Koldo Mitxelena, Txillardegi, Luis Villasante... eta Ibon Sarasolak *Bitakora kaiera* liburuan aipatzen duen poetaren lan profetikoa. «Bere *Maldan behera*, 1960an, hau da, Euskaltzaindiaren batzarra baino zortzi urte lehenago publikatu zena hain zuzen, euskara batuan idatzia dagoela esan daiteke, xehetasunen bat gorabehera. “Profeta” lan hori bere liburu ospetsuarekin, lau urte geroago argitaratu zen *Harri eta Herrirekin* biribildu zuen. (...) *Harri eta Herri* izan zen euskara batua eraiki genuen belaunaldiko idazle askok euskaraz irakurri genuen lehen liburua. Gure lehen euskal liburua, *h*-a normal erabiltzen zen liburu bat izan zen. Liburu hori 1964an argitaratu zen, Baionako Biltzarreko proposamenak baino urtebete lehenago».

«Ber tokian egin zen, Pierre Lafitte-ren babespean, Baionako Biltzarra, nagusiki hegoaldeko idazle gaztez hornitua, nahiz iparraldetik ere bildu zen talde polita».

BAIONAN ERABAKIAK OINARRI ARANTZAZUN

Davantek berak egin zuen Biltzarra irekitzeko mintzaldia, 1964ko agorrilaren 29an. «Hemen bilduak gera Euskal Idazkaritza deritzan batzordearen barneetan, Euskarari batasun gehiagoren emaitako xedeaz beterik. Zuek bildu zaituztegu, idazle ta irakasle jaun-andereak, zuek duzelakotz, Euskaltzaindiaren itzulian, Euskara gehienik zabaltzen, hedatzen, osotzen eta batetaratzen ahal». Ondoren, delako Euskal Idazkaritzaz jardun zuen. «Horrelako batasun [Euskal Idazkaritza] baten altxatzeko asmoa lehenik izan zuen, duela zonbait urte, Narbaitz jaun kalonjeak. Euskararen alde lan egiten

zuten jende ta batzorde guzien meneko eman nahi izan zuen bil toki bat, laneko tresna bat, denen laguntzailea eta batasunaren lokarria edo oiñarria zitakeena. Ez bazen segidan bururatu ere xede hori, etzen arras ahantzia izan. Eiki, xaz beren gain hartu zuten mugaren bi aldeetako Euskalzale batzuek. (...) Gure mintzaiaren osotzen eta batetaratzen laguntzeko, eskualki guziak elgarri ezkonduz, aste oroz hemen biltzen dira Euskalzale batzu (...)». Eta hor, gorago aipatu Solaun, Monzon, Txillardegi eta beste ditu izendatzen. Helburua, berriz, euskararen batasuna da. «Batasuna, Euskaldunen betiko ametsa eta nahikaria... Batasuna, harri zaharretan eta erretoletan, bai eta behinere baino gehiago, euskal bihotzetan barna sartua den helburua... Batasuna, Euskal Idazkaritzak zuekin Euskaltzaindiaren inguruan, bilatzen duen xede... Batasuna, oroz gainetik eta

lendabizikorik, gure mintzaia maitean finkatu behar dugun oiñarria... Batasuna izan dadila, gaur eta gero ere, gure grina, gure kezka, gure arrangura lehen».

Biltzarra egin zen, eta han erabakiak argitaratu zituzten *Eusker*a aldizkarian: «Baiona'ko Biltzarraren Erabakiak (1964-eko Agorrillaren 29-30) Baiona'ra euskaldun idazleak eta irakasleak bildurik, hona hemen Biltzarrak ontzat eman dituen puntuak. Batasunari buruz, euskaltzale guziei erabaki hauek betetzen hasteko eskatzen diegu; eta bereziki Euskaltzaindiari egiten diogu dei bat, bere aipamen guziaz gure erabaki hauek aztertu ondoren onar ditzan».

Jarria zen euskararen batasunaren oinarria, «idazkera», «deklinazio» eta «aditza» ataletan banaturik, eta «bokal bikoitzen arteko *h*» eta «hasierako *h* batzuk» zerrendak barne zituela.

Finen, handik lau urtera Koldo Mitxelenak Arantzazun irakurriko zuen txostenaren gidoia dugu, Mitxelenak berak aitortu zuenez: «1964-ean Baiona'n egin zen biltzarraren erabakiak hartzen ditut oinarritzat, punturik gehienak astiroago ukituaz». Txostenean, Mitxelenak zazpi aldiz aipatuko du Baiona, eta behin besterik ez du erakutsiko, puntu jakinen batean, hein bateko desadostasuna.

«Batasuna, oroz gainerik eta lendabizikorik, gure mintzaia maitean finkatu behar dugun oiñarria»

(JEAN-LOUIS DAVANT,
Baionako Biltzarra, 1964)

ZE BATASUN BILA GABILTZAN

«3. Inoiz batera bagaitez, bada, huskeriak baino zerbait gehiago galduko du gure hizkuntzak: begi-beharrientzat hain atsegin den aldakortasun ugaria. Halarik ere, euskerak azal nabar hori kaltegarri duenez gero, nahiago dugu euskera bizia euskeraren edozein axaleko edertasun baino.

4. Ez luke gai honetan inor mindu nahi Euskaltzaindiak, baina ezin ditekete batasunera jo, inor –gerok lehenik gerala–, mindu gabe. Batasun osorik egiteko, ordea, ez du Euskaltzaindiak ez eskurik ez indarrik, ez berez ez besteren bitartez. Gidari eta bide-erakusle agertu nahi luke orain, gauden egoeran, egin ditekanean neurrian.

5. Erabakien bidez erdietsi nahi lituzkean elburuak hauek dira:

- a) Euskalkiak ez ditezten elkarrengandik gehiago hurrun eta alden, lehenik;
- b) Ahal ditekanean neurrian, elkargana bil ditezten, gero.

6. Ez da nor Euskaltzaindia, oraingoz behintzat, oinharritzat zein euskalki hautatuko den erabakitzeke. Badirudi, halarik ere, euskera idatziaren beharretarako egokiagoak direla, besteak beste (eta Bilbao euskaldun ez delarik), erdi-aldeko dialektuak bazterretakoak baino. Nola-nahi ere amore eman beharrean aurkituko gera guztiok, zeinek gehiago zeinek gutxiago, horretara heldu nahi badugu (...).

LUIS MITXELENA, *Ortografia txostena*, Arantzazu, 1968

BATASUN NAHI BETIKOA

Esatea ez da gehiegikeria: hasiera-hasieratik ohartu dira idazleak bateko eta besteko euskalkietako hiztunek batak bestea ulertzeko nahi baino gorabehera handiagoak izan dituztela. Idazleek, idazleari dagokionez, inork baino lehenago ikusi du hizkuntza batu estandarren beharra. Haatik, eta Lorea Agirrek *Jakin* aldizkariaren 225. zenbakian idatziari jarraiki, euskara batu baten beharra «modu egituratu batean, esan daiteke 1901ean planteatu zela, Hendaiako bileran. Hau da, Euskaltzaindia sortu baino hemezortzi urte lehenago». Inondik ere, batzorde bat sortu zen euskararen ortografia zehaztea harturik gogoan, baina asmoak ez zuen aurrera egin.

1919an sortu zelarik, berriz, Euskaltzaindiak ere gure hizkuntzaren batasuna hartu zuen helburu: «Ekingo du euskalgin oro en odolez azitako euskal-eredu bat gertutzen, itzez, itz-yoskeraz ta idazkeraz al bait erabatetsuena, euskaldun guziak idatz-irakurkerta erabiltzekoa».

Handik laster, iragan mendeko 30eko hamarkadan, Resurreccion Maria Azkuek «gipuzkera osatua»ren aldeko hautua egin, eta proposatu zuen, gipuzkera oinarri hartuz eta gainerako euskalkien ekarpenez osatuz eta aberastuz.

Bistan dena, gerrak peko errekarra bota zituen euskarari eta haren batasunari loturiko asmoak oro.

1956, EUSKALTZALEEN BILTZARRA ARANTZAZUN

Gerra ondoan, Arantzazun egin zen nola-halako argia, 1956an, Euskaltzaindiak deiturik Euskaltzaleen Biltzarra egin zelarik han. Orduantxe sortu zuten fraidegai gazteek –Iñaki Baztarrika zena, buru–, *Yakin* aldizkaria, eta orduantxe izan zuten lehen talka Txillardegiren, *Yakinen* garbizalekeria medio; gazte haiek, finean, ez zuten beste biderik ezagutzen Orixerena baino. Handik bi urtera, 1958an, Euskaltzaleen Biltzarra

«[Euskararen batasuna] modu egiteratu batean, esan daiteke 1901ean planteatu zela, Hendaiako bileran»

(LOREA AGIRRE)

ARAUDI BAT, FABOREZ

«Euskaltzaindia'k erabakiak artu bitza; zein zokoratu, zein on-artu. Araudi bat argitara eman dezala eta errebista, aldizkari, irrati, ikastola ta bestelako zuzendari ta erresponsibleek gogoz artu dezatela araudi ori, izlari ta idazle guztiak bat etorri ditezen. Euskaltzaindia'k zelako erabakiak artuko dituen zai naiz; bere araudia jakiteko irrikitzen nago. Asko ikasi bearra dugu ta, baita ere, buru makurtu bearra sendo. Hatxea dalako orretaz bakarrik naikoa burrukaldi izango da; baiña burruka zintzo baten ondoren benetako arrazoiak ikusi ditzagun eta bat etorri gaitezen, bestela, alkarri ezezik, euskerari berari adar-jotzen ari izango gera. Ez dut iñoiz hathez idatzi. Ala ere Euskaltzaindia'k nai ta nai-ez artu bear dugula esaten digunean, ni hathez idazten asiko naiz eta ez dut utziko».

(Imanol Laspiur, Ermuako Euskal Idazleen jardunaldiak, 1968).

berriz ere –Bilbon, orduan–, eta *Batasunaren bidea* txostena aurkeztu zuen Txillardegik, gureganaino heldu den euskara estandarren bidea abiaraziz.

Gorago esan dugunez, Baionako Biltzarra izan zen 1964an. Baitezpadako elkarteak, biltzarrean parte hartu zuten gazte eta kultur giroko lagunek Euskal Idazkaritzaren lana bere egin baitzuten. Hasteko, *Jakin* aldizkaria izan zen Baionako biltzarreko erabakiekin bat egiten lehena: «*Jakin*-en nahi duenak idatzi dezake, edozein euskalki ta estiloarekin. Baiña, Euskal Idazkaritzak esana *Jakin*-ek bete egingo du». Bete, eta beetearazi, aldizkariara heldu artikuluak oro Baionako Euskal Idazkaritzak proposatu arauetara makurrazaraziko dituela adieraziko baitu aldizkariaren zuzendaritzak, Joseba Intxausti, Joxe Azurmendi eta Kepa Enbeita buru direla.

1968ko EKAINA, ERMUKO IDAZLEEN ZINA

1968ko ekainean, Euskaltzaindiak Arantzazun biltzarra egin baino hiru

hilabete lehenago, idazleek hiru eguneko bilera egin zuten Ermuan, Gerediaga elkarteak antolaturik. Helburua bide zen Akademia batasunaren alde erabakiak hartzera behartzea.

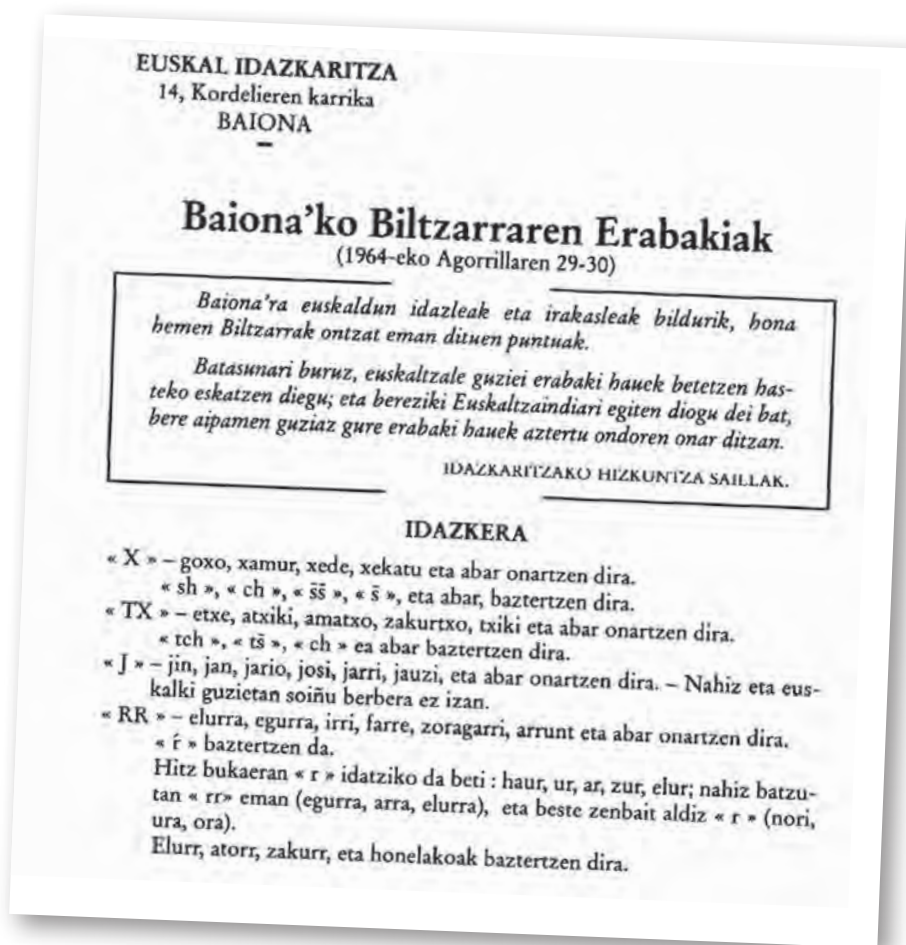
Bost txosten aurkeztu ziren Ermuan: Jose Antonio Letamendiak XX. mendearen hasieraz gero euskararen batasunaren inguruan izandako iritziak bildu zituen; Xalbador Garmendiak euskararen batasunari buruzko zenbait proposamen; Imanol Laspiurrek euskal joskeraren gainean jardun zuen; Aingeru Irigarik literatur euskararen batasunerako proposamen batzuk aurkeztu zituen; Piarres Lafittek *Batasunaren bideak* izeneko txostena aurkeztu zuen; Txillardegik, ihesean baitzebilen Ipar Euskal Herrian, txostena bidali zuen. Bertan, 1964ko Baionako biltzarrean hartutako erabakien berri eman zuen, eta Ermuan bildutako idazleei erabaki haiek aintzat hartzeko eskatu zien.

Hiru eguneko bileraren ondotik, idazleek bederatzi puntuko agiria onartu zuten, «Ermua'ko Euskal Idazleen Jar-

dunaldien erabakiak» izenekoa. Besteak beste, Letamendia, Garmendia eta Laspiurren txostenak onartu zituzten; euskal idazleen elkarteak sortzeko proposamena egin zuten; *Jakin* eta *Anaitasuna* aldizkariak euskara literarioaren alde lan egiteko eskatu zieten; Euskaltzaindiari, aditzaren batasuna abiatzeko batzorde bat eratzeko proposamena egin zioten; Euskal Herriko egunkariei euskarazko sail bat sortzeko eskatu zieten; haren inguruan Baionan hartutako erabakiak onartzea erabaki zuten; Euskaltzaindiaren Oñatiko biltzarren erabakiak al bait arinen *Euskera* aldizkarian argitaratzeko eskatu zuten; Irigarainen eskariz, Karmelo Etxenagusien idazleen antologiak argitaratzeko proposamena onartu zuten; azken puntuak, honela zioen: «Ikastoletako andereño ta zuzendariei laguntza eskeiñi, euskera literario batuari buruz: hitzal-diak, ikasleak, arrazoiak eta abar».

Jakin aldizkariak, batasunaren bidean ordurako, bileran bertan agertu zion atxikimendua idazleen agiriari, eta *Anaitasuna* eta *Herria* aldizkariak ere konpromiso irmoa erakutsi zuten.

«Arantzazuko txostenean, Mitxelenak zazpi aldiz aipatuko du Baionako Biltzarra, eta behin besterik ez du erakutsiko desadostasuna»

Bilera-agiriaz gain, Ermuko bileran idazleek zin bat egin zuten –hau da, «Ermuko zina»–, non bileran literatur euskararen gainean hartutako erabakiak, eta Euskaltzaindiak Arantzazun egitekoa zuen bileran erabakiko zituzkeenak, errespetatu eta jarraituko zituztela agintzen baitzuten, zin eginez.

Inondik ere, idazleek Euskaltzaindia presionatu nahi zuten Arantzazun batasunari buruzko erabakiak har zitzen. Era berean, babesa erakutsi nahi zioten Akademiari, eta batasunaren gaineko guztizko gidaritza aitortu.

Ermuan, beraz, euskararen batasunaren aldeko aldarria egin zuten Gabriel Arestik, Txillardegik, Joseba Intxaustik, Imanol Berriatuak, hainbat euskaltzalek eta

ikastoletako irakasle askok. Euskararen batasuna eskatzen ari ziren, gero baino gero modu antolatuagoan eskatu ere, Euskaltzaindia gero baino gero gehiago estutzen ari ziren, batasunaren araudia erabaki zezan. «Batasuna behar dugu berealatik. Gure ikastoletan zai ditugu haurrak, ehunka; gure ikasguetan zai ditugu euskaldun ikasleak, ehunka ere, euskal literatura irakurtzeko hirrikan; gure irakasleak zai daude. Literaturazko euskeraren batasunaren zai daude, hain zuzen», zioen Txillardegiren txostenak.

Euskaltzaindia, dena den, ez zen Ermuko idazleen bileran izan. Arrazoitu zuenez, «idazle bakoitzaren iritzia librea izan dedin, biltzar oietan Euskaltzaindia ez naastatzea obe dela esan da».

1968ko URRIA, ARANTZAZU

1968an, VII. Biltzarra egin zuen Euskaltzaindiak Arantzazun. Hantxe irakurri zuen Mitxelenak gorago aipatu dugun *Ortografia* txostena, zeina onartu baitzuen Akademiak. Euskaltzain urgazle Pruden Gartziak *Jakinen* 225. zenbakian idatzia duenez, Arantzazun biltzarra egin eta bi urtera, ezbaian zen eredua, Euskaltzaindia beraren baitan: «Biltzarra amaitu eta gutxira, euskalgintzako sektore batzuek komunismo sobietikoaren esku luzea dakusate duela gutxi, *engainatuta*, onartu zuten proposamen berrian. Komunismoa! Baldarkeria handiagorik! (...) Bai, duela bi urte lortutako aurre-raka itzel hura arrisku bizian dago. Mitxelenak erabaki bat hartu du: ezinbes-

ORAIN, TURBOBATUA

tekoa da don Manuel Lekuona kargutik kentzea eta batasunaren leinari erabakimenez helduko dion norbait ipintzea bere orde». Eta, horrela, Euskaltzaindian handik laster barne-hauteskundeak izango zirela baliatuz, Arantzazura jo zuten Mitxelenak, Juan San Martinek eta Jose Luis Lizundiak, Luis Villasanteri euskaltzainburu izan zedin eskatzen. Pruden Gartzia idatziaren arabera, «Bera da [Villasante] eginkizun horretarako ez soilik hautagairik egokiena baizik eta, ziur aski, dagoen bakarra, mila eta bat arrazoi bitarte».

Jean-Louis Davanten hitzak dira Baionako Biltzarraren garaiaz ari zela: «Euskara Batuari buruzko lehen urrats horietan, Txillardegi genuen gidaria». Eta, geroago, berriz, Davantek berak: «(...) hor dago Biltzarraren lana, eta Txillardegi zor diogu nagusiki, Lafitte-ren axol-bea baztertu gabe».

Pruden Gartzia bat egiten du Davanten ikusmirarekin, eta, are, osatzenago du: «Txillardegi izan zen euskara euskalgizarte osoari zabaldu ziona, inolako baldintzarik gabe; hura da euskara batuaren zinezko aita. Baina beharrezkoa izan zen, aldi berean, Eliza katolikoaren barruan itzulipurdi historiko bat gertatzea (...) Giro horretan aliantza historiko bat sortu zen ezkertiar abertzale eta katoliko aurrerakoien artean. Aliantza hori kudeatzea eta bere programa sistematikoki gauzatzea bi lider seinalagarriren lana izan zen: Mitxelena eta Villasante. Eta kontserbadoreen presioei amore eman gabe jardun zuten».

Horrelaxe egin zuen lehen bidea gure eguneraraino heldu den euskara estandarrik. Batuak.

EUSKARA BATUAK 50 URTE, EUSKALTZAINDIK 100

1918ko irailaren 5ean izendatu zituzten lehen lau euskaltzainak: Resurreccion Maria Azkue, Luis Elizalde, Julio Urkixo eta Arturo Kanpion. Ondoko urtean,

Ikusgai da Interneten <https://sustatu.eus/tbxews/1535709615> helbidean. Euskara batuaren 50 urteak aitzakia hartu eta umorez –eta jakitez–, jardun dute euskal wikilariak, «Iraila: #WikiLovesMonuments eta Euskara turbobatuak 50 urte» muntatzean. Guk hitzak aldatu dizkizuegu hona:

Hi, Mateo, protekthione altuko
ukhendua igurtzi al duk?
Lorentxok lepo jotzen dik!
Ez hadi fundi Tomas! Laino maxkalez
enpo zagok ortzia!
50 urte badira
apaiz koadrila etorri zela gure mendira
adostu zuten batuaren gida
eta oraindik begira
zenbat tira-bira
Baina badugu konponbidea
nahastu sintaxia eta deklinabidea,
txundi ezazu zure ligea!
Bai, adiskidea,
to, adibidea:
Arrastiri on! A zelako mugiroa!
Nirekila dantzatu gure zeneuke?
Bai otoi!
Gisa horretarat eskatuta dantzaturen ez
duket ba?!

ZAHARKITURIK GELDITU ZAIGU
EUSKARA BATUA

ESKERRAK ASMATU DUGULA
TURBOBATUA
Euskalkien mix artistikoa
erregistro berria eta aspaldikoa
da nazionala eta da tokikoa
Altzurükükkoa ta Getarikoa
Arauen aurka, “H”-a nahieran
ondarrutarrez aditz bat sartu hasieran
gero lesakarrez eta gero lapurteran
amaitu, aukeran, Krutwigen hizkeran.
Hi, Judas! Kanthione honek
phasthinathionea
eragiten dik. Entelegatzen didak, ez?
Baiki, arras afrusa duk!
Libertimendurakotz ezin egokiagoa!
Nor haugu hi? Pedro? Juan?
Ez, Pedro ni nauk!
Juan, osteria, neroni.
Jurgi, nor dukegu hamalagarrena?
¡Ya os he dicho que no entiendo
euskara!

berriz, hamabi euskaltzain izendatzeko araudia onartu zuten, eta honako zortziok ere izendatu zituzten kide: Txomin Agirre, Piarres Broussain, Jean-Blaise Adema, Erramun Intzagarai, Jose Agirre, Juan Bautista Eguskitza, Raimundo Olabide eta Pierre Lhande.

Jakina denez, Resurreccion Maria Azkue izan lehen euskaltzainburua, hil artean.

Denbora joan arau, euskaltzain kopurua emendatu egin da, eta, gaur egun, 24 dira euskaltzain osoak, eta 150, berriz, urgazleak.

Euskaltzaindiak mendeurrena beteko du orain, 2018-2019 urte bitartean, eta mendeurrenaren karietara hainbat saio

burutuko ditu. Besteak beste, iragan urriaren 4, 5 eta 6an, euskara batuaren 50 urteak ospatu zituen, Arantzazun bertan, 1968ko Arantzazuko biltzarra giltzarri izan baitzen gure hizkuntzaren estandarizazioan. «Arantzazutik mundu zabalera (1968-2018)» lemapean, euskara batuak 1968tik hona hainbat arlotan egin duen ibilia azaldu zuten, egungoaz gogoetatu zuten, eta eginkizun dituen lanei begiratu zieten.

Ez zen Euskaltzaindiaren mendeurrena ospatzeko lehen saioa izan, ez azkena ere, urte osoko egitaraua antolatua baitu Euskararen Akademiak, euskararen lurralde guztietan. ■

EKONOMIA LINGUISTIKOAZ

XABIER ARISTEGIETA OKIÑENA

It's the economy, stupid

Halaxe idatzi omen zuen Bill Clinton-en aholkulari batek 1992ko hauteskunde-kanpainako barne-komunikazioaren baitan, lankideei oroitarazi nahirik afera hori zela boto-emaileen kezka-iturri nagusia. Eta hizkuntzen bilakaeran ere, gauza jakina da pareko garrantzia dela ekonomiak. Ekonomia *linguistikoak*, noski.

Hasieratik botako dut: nire iritziz, asaldagarria da zeinen gutxi hartzen den kontuan ekonomia linguistikoa euskal araugintzan, terminologian eta testugintzan. Eta horren ondorioa da euskarazko testuetan oztopo gehiegi agertzen zaizkiola irakurleari, ulermena aldrebesten dutenak edo, besterik gabe, erosotasuna mikazten dutenak. Hortik urrats batera besterik ez dago ondorio soziolinguistikoa: euskarazko testuekiko gogotxartzea eta ernegazioa, eta, azken batean, desatxikimendua.

Kezka horrekin, ekonomia linguistikoari buruzko artikulu bat idatzi nuen *SENEZ* aldizkarirako, bi partetan argitaratua¹.

1. 46. eta 47. aleetan; 2015 eta 2016koa, hurrenez hurren.

Oraingoa, ordea, eskatu zaidan laburpen honen luzera-mugak behartu nau artikulu horretatik hari-muturren bat edo beste bakarrik hautatzera. Ikuspegi osoago baterako, *SENEZ*en idatzi nuenera hel eginarazi beharra dut ezinbestean.

EKONOMIA LINGUISTIKOA: KONTZEPTU BAT

Nire ustez, ekonomia linguistikoa ratio bat da, erlazionatzen dituen kasuko esaldiaren bidez adierazten den informazio-kantitatea eta informazio hori emateko erabilitako hizkuntza-kantitatea.

Horregatik, ekonomia linguistikoaren irizpidea kontuan hartzeak ez du inolako zerikusirik eduki semantiko murriztagoa komunikatzearekin, baizik eta eduki semantiko berbera hizkuntza-kantitate gutxiagorekin ematearekin.

«HIZKUNTZA-KANTITATEA» ETA HORREKIN LOTURIKO PROBLEMAK

«Hizkuntza-kantitate» kontzeptuan bi osagai ezberdin sartzen ditut:

- A. Kasuko espresioaren *pisua*; hots, material fonetikoaren (ahozko hizkeran) edo grafikoaren (idatzizkoan) kantitatea. Adibidez, gaztelaniazko

preconstitucional euskaratzeko *Konstituzioaren aurreko* esatea aukeratzen bada, aukera horrek material fonetiko/grafiko gehiago darabil *aurrekonstituzional* erabiltzeak baino. Horrek astuntasun-problema bat sortzen du material gutxiago dabilen hautuaren aldean. Eta astuntasun gehigarri hori antzua baldin bada –hots, ez baldin badu ezertan ere esanahi aberatsagorik ekartzen–, argi dago *konstituzioaren aurreko* linguistikoki antiekonomikoagoa dela *aurrekonstituzional* baino.

- B. Kasuko espresioaren *hitz-kopurua*, zeinak zerikusi handia baitauka espresioaren *kohesioarekin*: espresioa hitz bat baino gehiagoz osatua ego-teak kohesioa kentzen dio. Zer da espresio baten kohesioa? Testu batean txertatua izatean bere esanahiari eusteko daukan gaitasuna. Eta kohesioaren eskutik *konbinagarritasuna* dator: perpauseko beste elementu batzuekin uztartu ahal izatea, ulergarritasun-problemarik edo esanahidesbideraketarik gabe. Batez ere bi hitz edo gehiagoko espresioetan, erne ibili beharra dago konbinagaiztasunaren mamuarekin.

ARAU ANTIPRAKTIKOA, ARAU ANTIPATIKOA

Euskaltzaindiaren laugarren araua, *Hau guz(t)ia* izenburukoa, bete-betea doa ekonomia linguistikoaren kontra, deklinabide-marka bikoiztea hobesten baitu (*horiekin guztiekin*-en alde eta *guzti horiekin*-en kontra), astuntasuna areagotuz baina etekin semantiko gehigarririk gabe, nahiz eta Euskaltzaindiak berak aitortzen duen jada XVIII. mendean agertu zela deklinabide-marka bakarreko egitura (*guzti horiekin*-en tankerakoa), zeina hedapen handia baitu egun. Arau ulertezina.

«PERIFRASITIA», MANIA HORI

Ekonomia linguistikoari dagokionez euskarazko testugintzan gaur egun daukagun izurririk galgarriena da erdarazko hitz edo termino bat euskaratzean perifrasi jartzeko dagoen ohitura neurrigabea, aldrebeskeria frankoren iturri. Perifrasiek bi problema aipatuak ekartzen baitituzte: astunak eta, oro har, konbinagaitzak izatea. Eta, bestalde, hitz edo termino baten ordez perifrasi bat proposatzea... hori euskarazko hiztegia edo terminologia lantzea al da, ba?

- *Abenduko sei hilean behingo txostena:* zer da «abenduko sei hilean behingo»? *Sei hilean behingo* erabili ordez *seihilabetekari* erabili balitz, *abenduko txosten seihilabetekaria* espresio arinagoa eta ulergarriagoa lortuko zen.
- *Eztul eta doministiku egitean, estali ahoa eta sudurra botatzeko den zapi batez:* «ahoa eta sudurra botatzeko»? Erlatibozko hori –botatzeko den– problematikoa da gaztelaniazko *des-echable* adjektiboa emateko.
- *Gailuok lanpostuetan instalatutako birusen kontrako programarekin ana-*

lizatu behar dira. «Lanpostuetan instalatutako birusen»? Ala «lanpostuetan instalatutako... programarekin»? *Antivirusentzat* bi hitzeko ordaina ematetik (*birusen kontrako*) sortzen da, edo sor daiteke, ulertze-problema. *Historiaurreko* edo *aldebakarreko* idatz badaitezke, *biruskontrako* idaztearekin akabo problema.

Hiztegiek eta termino-baseek euskaraz proposatzen dituzten perifrasiak azukre-koxxorrak bezalakoak izan daitezke: isolaturik, esanahi bateratu bat dute; baina testuan txertatzean, azukre-koxxorra uretan bezala disolbatzen dira kasu askotan. Horrela, ba, premiazkoena iruditzen zait perifrasiaren aldean hitz bakarreko aukerak lehenestea.

- *Prever* aditzetik *previsible* lortzen bada, *aurreikusitik aurreikusgarri* atera beharko genuke, ez? Ez, ba: Elhuyar Hiztegiaren arabera, *aurrez ikus/jakin daitekeen(a)*, *aurretik ikus/jakin daitekeen(a)*; *aurreikus daitekeen(a)*, *aurreikusteko moduko*. Argi dago astuntasun-problema. Eta konbinagaitzasuna? Ba, kontuak atera: *politika honen aurretik ikus daitezkeen ondorioak*? Zergatik ez *politika honen ondorio aurreikusgarriak*? Misterioa.
- *Residuo compostable* emateko, Euskaltermek, 4. ponderazio-markarekin, *konposta egiteko hondakin* proposatzen du. Nabarmen astuna, *compostableren* aldean. Eta, zorrozki, konbinagaitza ere bai, ondorio praktikorik ez badu ere (konparatu *nekazaritza-ustiategi honetako konposta egiteko hondakinak* eta *los residuos compostables de esta explotación agrícola*). Halako batean, Euskaltermek emandako definizioan ustekabeko bat: «*konposta egiteko erabil*

daitekeen hondakina, nagusiki gai organiko biodegradagarri osatua». Hara! *biodegradagarri* bai, baina *konpostagarri* ez?

Egia esateko, testugintzarako arintasuna eta kohesioa eskatzea halako logika unibertsal baten parte xume bat besterik ez da. Kontu egin dezagun, adibidez, supermerkatuko erosketez: aukeran, erosi beharrekoak ditugun horiek nolakoak izatea komeni zaigu? Astunak eta kankailuak, ala arinak eta trinkoak, poltsa batean txukun-txukun sartuta eraman daitezkeenak? Eta arropa, nola garraiatzen da erosoago: maletan sartuta, ala janzki guztiekin bola handi bat egin eta besapean hartuta, dilindan doan edozein arropa-mutur bidean erortzeko edo ertz batekin kakotuta geratzeko arriskuarekin? Alde horretatik, berdin funtzionatzen du hizkuntzak: espresio linguistikoki ekonomikoen jario liraina versus espresio antiekonomikoen katra-mila neketsua.

Eta antiekonomia linguistikoak kasu askotan esplikatzen du maileguei aurre egiteko proposatzen diren irtenbideen jaiotzetiko ahulezia: *fracking*=haustura hidrauliko; *bullying*=eskola-jazarpen; *mobbing*=laneko jazarpen...

- Euskaltermek honako «termino» hau eskaintzen du *avocación* euskaratzeko: *goragokoak eskumenak bereganatze*. Ez al zaigu, ba, beti esan berezko hitzik ez dagoenetan guztiz zilegi dela maileguen erabilera? *Abokazio* ez erabiltzearen, nahiago izan dute perifrasi baldar horretara jo.

Horrela jokatzeko ez da euskarazko terminologia lantzea. *Euskara for dummies* bat sortzea da, oilo batek bere txitei emateko modukoa. Euskara etxezulo bat. Finean, euskara etxekalte bat. ■

JOSE RAMON ETXEARRIA,

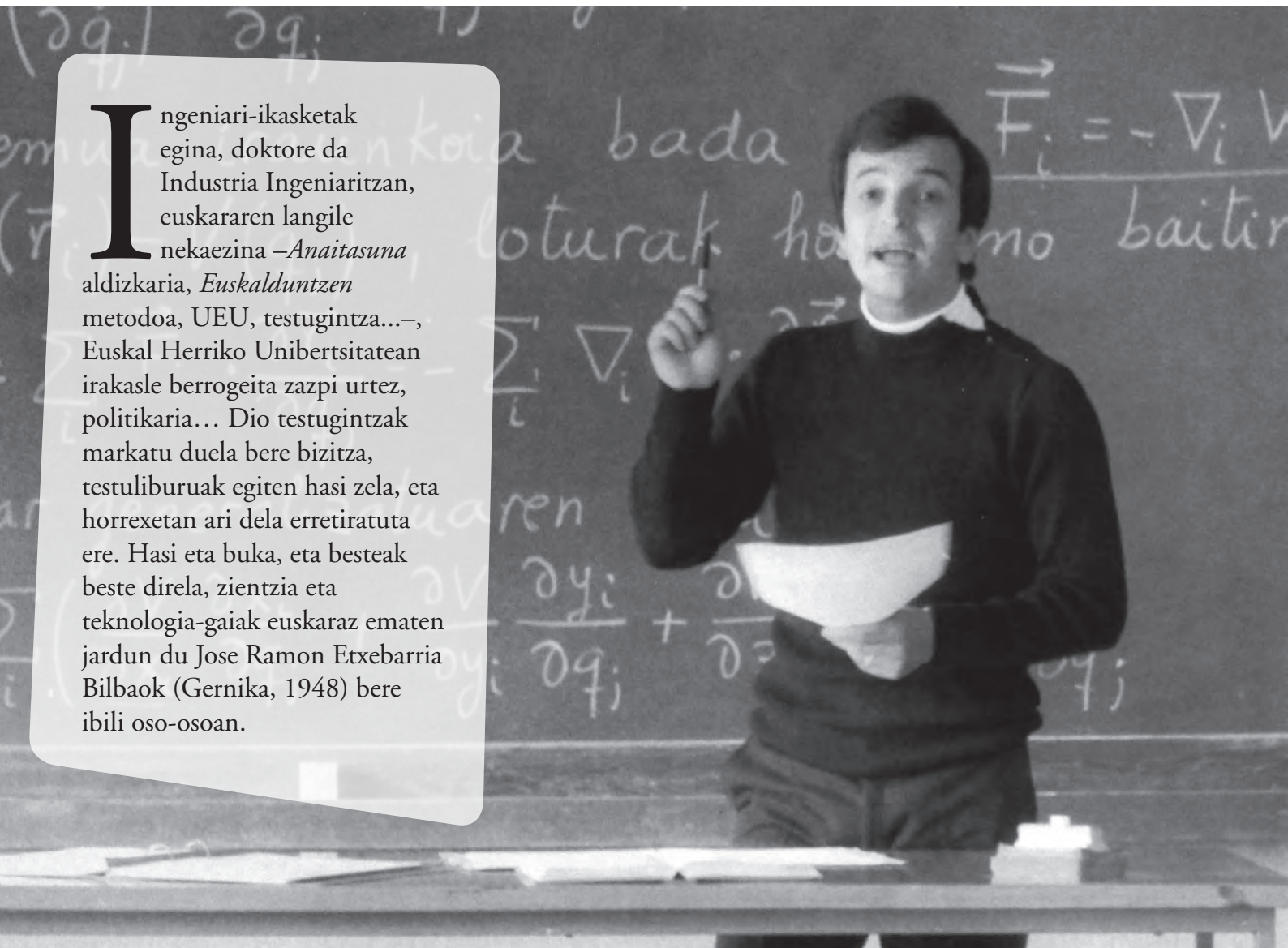
INGENIARITZAN DOKTORE:

«Orduan ere gutxi ginen euskararen alde lanean genbiltzanok»

MIEL A. ELUSTONDO

KAZETARIA ETA IDAZLEA

Ingeniari-ikasketak egin, doktore da Industria Ingeniaritzan, euskararen langile nekaezina –*Anaitasuna* aldizkaria, *Euskalduntzen* metodoa, UEU, testugintza...–, Euskal Herriko Unibertsitatean irakasle berrogeita zazpi urtez, politikaria... Dio testugintzak markatu duela bere bizitza, testuliburuak egiten hasi zela, eta horrexetan ari dela erretiratuta ere. Hasi eta buka, eta besteak beste direla, zientzia eta teknologia-gaiak euskaraz ematen jardun du Jose Ramon Etxebarria Bilbaok (Gernika, 1948) bere ibili oso-osoan.

Abuztuaren 31n hartu duzu erretiroa, ikasten jardun zenuen Bilboko Ingeniaritza Eskolan bertan. Atzera begira jarri eta zer ikusten duzu?

Katedralaren eraikuntza hitzaldiaren berri baduzu? [<https://upnatv.unavarra.es/pub/jose-ramon-etxebarria>] Hantxe esaten dut dena! Jubilatzen noala, neure buruaren errepasoa egitera behartu ninduen UEUK, 2017ko IkerGazte kongresuan hitzaldia egiteko eskatu zidalako iaz. Eta unibertsitatean zer egin dudan, zer problema izan ditugun, nola ikusten dudan unibertsitatea... adierazi nahi izan nuen, eta pentsatu behar izan dut. Eta hantxe kontatu nuen... Pentsatzen jarrita, gauza asko egin ditut unibertsitatean, klaseak eman, ikerkuntza... baina unibertsitatean egin dudan lanik jarraituena, testugintza izan da. Hasi nintzen horretan hasi nintzen, eta bukaeran ere, horretan ari naiz. Bitartean prozesu oso bat garatu da, garatu dugu.

Esate baterako, garai hartan, zertan zen euskara unibertsitatean.

Orduan hemen euskararik ez zegoen, ez zen existitzen! Gaztelania hutsez ikasi nuen karrera. Ez nuen euskaraz egiten zuen irakaslerik batere ezagutu. Lehenengo esperientzia kontatzekotan, lehenengo ikasturteko bat kontatu beharko nuke. 1965-66 ikasturtean hasi nintzen Ingeniaritza Eskola honetan ikasten, eta orduan zero kelvin zen hemengo euskararen tenperatura, zero absolutua! Hau oso espainola zen –orain ere bada, baina hori beste kontu bat da–, nahiz eta orduan kolonialismoa askoz sartuago egon. Lehenengo mailako ikastalde hartan ehun bat ikasle izango ginen, espainiar estatu osokoak, eta haien artean, dozena erdi, dozena bat, euskaldunak, euskaraz berba egiten genekienak. Haietako batzuk, eskolatik kanpora, euskaraz berba egiten hasi ginen. Berba egiten! Baina lanak! Ez genuen elkar ulertzen! Bata zen Zaldibarrekkoa, Jose Ramon Guridi Urrexola,

EUSKARAZKO APUNTEAK ERDALDUNEK

«1971n lanean hasi nintzen unibertsitatean. Nire apunte guztiak euskaraz egingo nituela erabaki nuen. Klaseak gaztelania hutsez eman arren, apunteak euskaraz idazten nituen nik! Neuretzat! Baten batzuk, ikasle euskaldunen artean, konturatu ziren apunteak eginda neuzkala –txukuntxukun eginda, gero liburura eramango nituenak ziren!–, eta eskatu egin zizkidaten, kopiatzeko. Haien eskueran jarri nituen. Copyright-aren kontrakoa izan naiz beti, kopiatu –eta kopiatutakoa hobetu–, aurrera egiteko beste biderik ez dagoelako. Bada, erdaldunek ere hartzen zituzten nire apunteak, hizkuntza batean nahiz bestean logika berbera zeukatelako!».

eta harekin erraz, Zaldibarrekkoa euskara eta nirea, Gernikakoa eta Eibarkoa, antzekoa zelako. Beste bat zen galdakoztarrak, Urrutikoetxea, eta harekin ere ondo. Beste bat zen Zeberioakoa, Etxebarri; diferentetxoa zen haren euskara, baina ondo ulertzen nion hari ere. Hurrena zen oiartzuarra, Oiartzabal, hika baino egiten ez zuena, kontrakzio guztiak egin. Hari ulertzen bai lanak! Baina euskaraz egiteko erabakia hartu genuen, eta egin genuen euskaraz, eta egin, eta egin, eta bata bestearen euskarara ohitu ginen. Hirugarren mailan, unibertsitarioentzat egokitutako soldadutzara joatea erabaki genuen, eta euskaldunok batera egoteagatik, Cadizera joatea eskatu genuen, eta bertara bidali gintuzten. Eta han ere euskaraz egin genuen, natural-natural! Problema, hasieran izan genituen, ez genuelako elkar ulertzen. Ikaskide haiek ere ez nituen betiko izan. Espezialitateak egiten hasi ginenean, nork bere aldetik jo zuen. Esan nahi dut, gero, euskara

«Idazle gazteetan, teknikoki onena Joan Mari Irigoien izan dut niretzat»

batua etorri zen, eta hasiera-hasieratik onartu genuen proposamena. Nola ez genuen, bada, onartuko? Ingeniaritza-ikaslea nintzen, baina euskarazko testuak irakurtzea zen nire dibertsioa, eta harraipatzen nuen guztia irakurtzen nuen. Garai hartan, gehienbat, *Anaitasuna* aldizkaria zen harraipatzen nuena. Libururen bat edo beste ere bai.

Zeure burua alfabetatu zenuen.

Bai, autodidakta izan ginen. Ikasketak amaitzerako alfabetatuta nengoen, edo zer gauza irakurtzeko gai nintzen, eta edozein euskalkitako euskaldunarekin berba egiteko gai ere bai. Moldatzeko lain, behintzat. Ondo idazten zutenak kopiatuz hasi nintzen ikasten. Idazle zaharretan, Luis Villasanteren prosa izan da beti nire eredu. Zehaztasunean, berri, Imanol Berriatua izan nuen maisurik handiena. Batasunerako bidea topatzen saiatu zen beti Imanol Berriatua. *Anaitasuna* aldizkaria, adibidez, hark orrazten zuen, eta berak osatzen zuen orri barreneko hiztegia ere, irakurleari sinonimoak proposatuz. Idazle gazteetan, nire adinekoetan, teknikoki onena Joan Mari Irigoien izan dut niretzat. Prosa zientifikorako ikaragarritzko lana egin du. Haren liburu guztiak izan ditut unibertsitateko bulegoan. Trilogiak eta beste. Joan Mari Irigoien gai izan da euskara estuan egin ezin daitekeen gauza bat egiteko: hamar lerroko esaldi bat idazteko, inolako oztoporik gabe korritzen duena. Niretzat, harrigarria.

1976an elkarrizketa bat aski aipatua egin zioten Espainiako presidente Adolfo Suarez. Handik bi urtera, Lankide Aurrezkiaren afixetan zinen, «Bai, jauna, bai, fisika euskaraz!» esanez.

Ordurako euskaraz ematen nituen klaseak, zientzia-mintegiak ere zuzentzen nituen, eta zentral nuklearren garaia zenez, ehundik gora hitzaldi ere egin nituen Euskal Herriko herrietan, euskaraz. Alegia, trebatuta nengoen zentral nuklearrei buruz euskaraz berba egiteko. Suarezek esan zuena? Kolonialismoa! Kolonialismo eta ignorantzia hutsa! Hizkuntza guztiak errespetatzen ditut, eta guztietatik ikasi dut, baina, momentu hartan, Suarez euskara mespretxatzen ari zen. Orain ere bada horrelakorik. Ikusi besterik ez dago zer dioten Frantzian, edo Espainian. Guk ez dugu hizkun-

«Euskaraz normal eta natural bizitzekotan, denetarako balio behar du gure hizkuntzak»

tzarik inposatzen, haiek bai. Simetria da kontua: nik ez dut onartzen inork bentaja izatea. Horixe ez dut onartzen.

Euskal Herriko Unibertsitatea eraikitzen hasteko garaia bizi izan duzu. Zer iritzi duzu unibertsitate publikoaren ereduaz?

Unibertsitatearen eredu dela eta, inperio jakin batek ipini ditu mundu osorako arauak. Horretarako, inperio hori hizkuntzan oinarritu da. Haren unibertsitate-ereduaren arabera, adibidez, irakasle eta zientzialariok ingelesez publikatu behar ditugu artikulak. Zergatik, ordea? Zergatik –eredu horretan, betiere–, kalitate-agentziek puntuatzen dituzte aldizkari batzuk beste batzuk baino gehiago? Linguistikari eta euskarari buruzko artikulak batek, euskaraz bizi den euskaldun batek idatzia, gutxiago balio ote du ingelesez idatzia den eta euskaraz ez dakien batek egindakoak baino? Ez dut hori ulertzen, ez onartzen ere. Kolonialismo linguistikoa da, ez besterik. Zer egiten dute inperio guztiek euren hizkuntza frankotzat ezarri baino! Erromatarrek egin zuten, arabiarrek egin dute, txinatarrek! Gaitz erdi, Internet dugu orain, eta gero eta itzultzaile hobeak.

Zer esan nahi duzu?

Nire ustez, nire aurreikuspenaren arabera, egunen batean ez da derrigorrean hizkuntzarik ikasi beharrik izango; makinak izango dira itzuliko dutenak, ez perfektu, baina bai oraingo itzultzaileek bezain ondo. Bitartean, guk geurea egin behar dugu. Horixe esaten dut *Katedralaren eraikuntzan* ere. Euskaraz normal eta natural bizitzekotan –ez dakit inoiz lortuko dugun, baina bidea egiten ari garela iruditzen zait–, denetarako balio behar du gure hizkuntzak. Hala ere, baliteke arlo jakin batzuk ez lantzea; Txinako opera, beharbada, ez. Baina, jakin behar dugu, potentzialki, hizkuntza guztiek gaitasun bera dutela arlo guztiak lantzeko ere! Postulatua da hori niretzat; edo axioma bat. Edozein postulatu, ordea, frogatu egin behar da praktikan, eta horixe egin ohi dugu zientzia-arloan, frogatu. Bestalde, unibertsitatea ez da egun batetik bestera eraikitzen. Unibertsitatea eraikitzea prozesu bat da, elementu asko dituen. Nik hiru *-kuntza* aipatzen ditut beti, ezinbestekoak: *irakaskuntza*, *ikerkuntza*, eta *hizkuntza*. Unibertsitatea ez da, bakarrik, ikastetxe bat; zerbait berri egin behar du –ikerkuntza–, eta zein hizkuntzatan? Nire ustez, euskaraz. Ni, hasteko, klaseak euskaraz maila onean ematera konprometitu nintzen, eta bete dut emandako hitza.

Pankarta baten atzean eman zenituen hamabost urte, irakaslearen kontratazio-ereduaren karietara egindako borrokan. Ez ote zen hor zure bidea eten?

Hura ez zen etena izan, jarraipena baizik. Bizitzan puntu batera heldu nintzen, eta erabaki beharra izan nuen, beste askotan bezala. Bi bide dira beti, *on* eta *off*, ordenagailuan bezala. Arriskatu egin behar. Irakaskuntza-sistema propioa sortu nahi nuen unibertsitatean. Sinesten nuen unibertsitateko irakaskuntza osoa gure hizkuntzan egiteko derrigorrezkoa genuela sistema propioa edukitzea. Utopia

«Zirkunstantziek eraman ninduten politikara, baina ez nuen botererako bokaziorik»

horretan sinesten dut oraindik. Utopia ez da gauza imposiblea, ordea; beste mundu bat posible dela irudikatzea da, eta bide horretan saiatzea. Suarezek hura esan zuen bezala. Ezin dela fisika nuklearra euskaraz irakatsi? Bidean ipiniko gara, eta ikusiko dugu. Utopia egingarriak geure imaginarioan definitu eta errealtate bihurtzen saiatu gara. Eta ez dugu etsiko, harik eta posible direla frogatu arte.

Hamabost urte pankartaren atzean, Euskal Herriko Unibertsitateko Leioako fakultateetako atarian.

Nik ez nuen espainiar funtzionarioa izan nahi. Zergatik? Nire printzipioen kontra zihoalako, espainiar konstituzioari zin egin behar niolako, konstituzio hura defenditu –Konstituzio hura defenditu nik? Ezta pentsatu ere!–, eta hamabost urte egon nintzen pankartaren atzean. Hamabost urte, eta pozik. Ez daukat penarik. Ez zen nire zoramena, asmo

kolektiboa zen. Irakasle gutxi izan ginen pankartaren atzean, hala ere. Hasieran bostehun baino gehiago ginen asmo harekin bat egiten genuenok. Gero, berrehun; gero, dozena bat; gero bederatzia. Azkenean, sei. Horra arte. Eutsi egin genion, eta, azkenean, beste batek guk proposatutakoa gauzatu zuen. Horrela da beti. Gu pozik, hala ere.

Pozik, diozu.

Bai, bada! Irakasleria propioaren irudia proposatu genuen, berdin euskararen estatutuak ere –guk proposatu genituen eta Goio Monreal errektore zela–. Ez zela posible, esan zigun. Handik hiru-lau urtera, berak proposatu zuen geuk lehenago proposatutakoa. Orduan posible zen! Hamabost urte hartan, ordea, ez ginen geldi egon, eta pozik gaude egindakoagatik. Hasteko, ni oso pozik nago. Satisfakzioa dut. Orain irakasleen erdiak kontratudunak dira. Horixe nahi genuen! Neu ere, irakasle kontratuduna izanda erretiratu naiz. Hori ere ikasi dut politikan.

Alegia?...

Irakasleria propioaren irudia defenditzen genuen, eta pankartaren atzean jarri ginen. Handik hiru-lau urtera, unibertsitateak berak defenditzen zuen irakasleria propioaren irudia. Handik hamar urtera edo, politikari batzuek –sentiberak, zuzentasunaren zentzu minimoa zutenak, [Hezkuntza sailburu] Anjeles Iztueta tartean–, lege bat egin zuten. Eta unibertsitatara itzuli ginen. Guri ez digu ardura utopia guk geuk lortzea; lortzea bera interesatzen zaigu.

Politika aipatu duzu arestian. Legebiltzarkide izan zinen...

Bai, EAEko lehen parlamentu hartakoa. Baina ez ginen bertara joaten. Hala ere, eragina izan genuen, kanpotik bazen ere. Orain dela hogeitasei, hogeita hamar urte guk defenditzen genituenak defenditzen

HIZKUNTZA, EUSKARA

«Gizakiaren asmakizunik handiena hizkuntza da, ez gorpila ez beste! Horiek tresna hutsak dira. Gizaki egin gaitu hizkuntzak, horrexek bereizten gaitu gainerako animalietatik. Hizkuntza erabiltzen dugu bata bestearekin komunikatzeko, asmakizun kolektiboa da. Euskaraz irakasten dut, baina beti esaten diet ikasleei ez nagoela euskara ez diren beste hizkuntzen kontra. ‘Oso ondo dakit gaztelaniaz ere!’, eta, apropos, gaineratzen dut: ‘Seguru asko, zuek baino hobeto!’ Baina euskara da nire hizkuntza, ez gaztelania. Euskara da nire sentimenduekin batera datorren hizkuntza, nire barru-barrukoa».

WIKINAGUSI

«Laguntzeko nago ni. Oraintxe, Wikinagusin ari naiz idazten, hobby modura. UEUren ideia izan da gure moduko erretiratu jendea lanean ipintzea, Wikipediako artikuluen kalitatea igotzeko. Horrexetan ari naiz, Fisikako artikulua berridazten, egiten dakidana egiten, anonimoki, borondatez. Borondatez egiten den lanak gehiago balio du. Euskarazko Wikipediak hirurehun mila artikulutik gora ditu! Ikaragarria da euskara nola dagoen! Orain, kalitatea hobetzea dagokigu. Unibertsitate-irakasle jubilatuok artikulua aztertu, osatzeko eta hobetzeko gaude. *Magnitude fisikoak* izeneko da egin dudana azkenetako bat; eta *abiadura*. UEUren proiektua da, ez nirea! Ni gurdira igo naiz! Aprobetxategi hutsa naiz!».

dituzte orain boteretik. Ni zirkunstantziek eraman ninduten politikara, baina ez nuen botererako bokaziorik, nik utopiak nituen buruan. Are gehiago, ezkerreko ideiak eta asmoak dituzunean, ahaztu boterea, botereak itsutu egiten du eta. Ez daukat boterearekin problemarik, justiziarekin baizik. Diferentea da.

Eta diferenteak zure gaztetako Euskal Herria eta oraingoa ere, ala?

Ez, bada! Antzekoak! Zenbat jende mugitzen zen, bada, orduan? Ze, orain denak dira antifrankista! Hori da gezur bat, absolutua. Gutxi ginen, kontuz ibiltzen ginen, ahalmen txikia geneukan, baina gure txikian, interpelatu egiten genuen jendea. Interpelazioa inportantea da. Egoera injustu baten aurrean, etortzen da «zoro» bat, eta esaten du egia bat! Ni horren aldekoa naiz. Horma bat zein koloretan pintatu behar den erabaki behar dela? Botazioa egin eta kito. Baina eskubideak ez dira demokrazia-kontua. Eskubideak, edo badira edo ez dira. Giza eskubideen legea da, nire ustez, denik eta legerik inportanteena, beste guztiak botere-erlazioaren fruitu dira eta. Eskubideak ez dira demokratikoki erabakitzen, gehiengo absolutua eduki arren! Nik beti gutxiengoan ikusten ditut gauza justuen alde daudenak, ez populisten, ez diru gehien, ez propaganda handiena egiten dutenen artean. Gazte nintzenean, oso jende gutxi zen gauza justuak eskatzen zituenena. Eta orain ere, gauza justuen alde daudenak gutxiengoan daude. Jende zintzoa, fina, beti da gutxi, oso gutxi! Horrela izan da beti, eta horrela izango da gero ere! Gogorra da baina! Jendea desesperatu egiten da, gutxi garelako. Lehen zenbat ginen, bada? Gutxiago!

Optimismoa darizu, baduzu geroan esperantza. UEUk Gasteizen omendu zintuelarik, horiexek zure azken hitzak: «eta txikiak handia benzi leidi, asmoz eta jakitez».

Aurrera goazelako! Hala ere, aurrerapena ez da inoiz prozesu lineala, ezertan ere! Epe luzera begiratu behar da, aurrerapen-bidean gorabeherak daude eta. Oraintxe, euskara dela eta, kezkatuta dabil jendea, erabilera dela eta ez dela. Ni ere bai, kezkatuta, baina hori ez da txarra, kezka eta krisiak aprobetxatu egin behar direlako; aprobetxatzen jakin. Eman dezagun, gazteak. Izugarritzko presio mediatikoa bizi dute, dena dago gaztelan, eta gaztelan egiten dute euren artean ere. Euskaldun asko, horretaz kezkatuta, soluzio bila ari dira. Lanean ari dira. Momentu zaila da, baina bizirik gaude, eta bizirik gauden bitartean, aurrera! Eta, esate baterako, proiektu bat asmatu dute, harrigarria, ni guztiz pozik naukana: EuskarAbentura. Gure biloba bat, hamasei urtekoa, han izan da. Berak nahita eman zuen izena, ez inork aginduta. Hilabete egin du Euskal Herrian barrena, eta zer esperientzia! Euskara hutsez bizi izan dira hamasei-hamazazpi urteko ehun gazte baino gehiago, Euskal Herri osokoak Euskara batua? Hantxe izan dituzte euskararen kolore guztiak, tonalitate eta intonazio guztiak... Ez daukat hori baino amets ederragorik! Ehun gazte baino gehiago! Indar potentzial ikaragarria dago hor. Gu lau oilo ginen, lau, euskaltzaleak! Berdin ikusi dut IkerGazten, berdin: ehun eta berrogeita hamar gazte, unibertsitateko iker-tzaile gazteak, kalitate handiko ikerlanak aurkeztzen. Bestalde, ikusten ditut haien kontratuak ere, zabor-kontratuak. Nik borrokarako animoak ematen dizkiet, eta, behar baldin badute... laguntasuna. Baina 1971tik hona, ni unibertsitatean irakasle hasi nintzenetik hona, euskararen arloan zenbat aurreratu dugun ez gara konturatzen. Besterik da erabilera, besterik da jendeak sinesten duen edo ez. Baina orduan ere gutxi ginen sinesten genuenok, euskararen aldeko lan horretan genbiltzanok. ■

Ariketak 102

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

I. Aukera ezazu hitz egokia Euskaltzaindiaren *Hiztegi Batua* kontuan hartuz:

1. Diotenez, Van Gogh zientzialariak _____ izaten zituen, eta konortea galtzen zuen askotan.
a) aluzinazioak
b) haluzinazioak
2. Bailara honetako behiak lasai asko bazkatzen dira mendietako _____ malkartsuetan.
a) amildegi
b) amileta
3. Toraxaren barruan eta biriken inguruan dagoen mintza da pleura edo _____.
a) anderraia
b) andaerraia
4. Neguko izotz gogorrek hostaila ihartzen diote ereinotzari, baina, udaberrian, berriro _____ eman, eta jantzi egiten da.
a) altsumak
a) altzumak
5. Psikologo guztien arabera, _____ bat gainditzeko bete beharreko lehenengo pausoa egoera onartzea da.
a) angustia-krisi
b) larritasun-krisi
6. Francoren aldeko indarrei aurre egiteko, lubakiz, _____ habiaz eta babeslekuz josi zituzten Bizkaiko mendiak 1936ko gerran.
a) ametrailadora
b) metrailadore
7. _____ arruntenak bi hauek omen dira: natura-hondamendi bat gertatzen dela gure inguruan eta haginak erortzen zaizkigula.
a) Amesgaitz
b) Ameskaitz
8. _____ autoktonoa babestuta dago Europa osoan, desagertzeko arriskuan baitago.
a) Amarratza
b) Hamarratza
9. Arrazoi larriengatik gurasoek ezin badituzte seme-alabak zaindu, ume horien aldi baterako zaintzarako familia _____ bilatzen ditu erakunde horrek.
a) amorosoak
b) amodiotsuak
10. Irakasle batzuen iritziz, pedagogia sistemikoak hezkuntzari begiratzeko modu berri bat eskaintzen du; izaera inklusibo eta dimentsio _____ batzen dituen begirada, alegia.
a) anizduna
b) aniztuna

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

2. “Sareko testuetan, dena aurrera!” artikulua azken atalean proposatzen denaren ildotik, molda itzazu esaldi hauek:

1. Azken batean, osasun-sistemari koherentzia eman eta haren mailen artean sinergiak aurkitzea da kontua, zaintza sanitarioak osoagoak izan daitezzen.
2. Administrazio Kontseiluko arduradun nagusi ohiak, Garbiñe Benitok, bere kudeaketan “irregulartasun edo lege-kontrakotasunik egon izana” ukatu du, eta enpresak “inork aurreikusi ez zuen” “araudiaren nahasmenari eta makroekonomiaren gainbeherari” aurre egin behar izan ziola gaineratu du.
3. Egiturari dagokionez, presidentea, Batzorde Betearazlea, Batzorde Federala eta Batzar Nagusia dira bere gobernu organoak.
4. Oro har, desiragarria da hasierako kidezek irautea, zeren eta jatorrizko talde etnikoek beren kideen eta gizartearen osotasunaren arteko bitartekaritza-eginkizun bat betetzen baitute sarri.
5. Era berean, sare sozialen erabilera okerrak eragindako arriskuen eta mehatxuen menpe dagoena batez ere eskola-umeen eta gazteen kolektiboa dela kontuan hartu behar dugu.
6. Greenpeacek erabat zaharkituta geratu den isurketa, arazketa eta uren kalitatearen inguruko legeria askotan salatu du.
7. Lan-kontratukoak ez diren langileak Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazio orokorreko, erakunde autonomoetako, zuzenbide pribatuko erakunde publikoetako eta Autonomia Erkidegoko sektore publikoko partzuergoetako karrerako eta bitarteko funtzionarioak dira.
8. Gaurko aitorten-ekitaldi publikoan, 25 euskal enpresek, #PorElClima Komunitatea ekimenaren bidez, klima-aldaketaaren aurka duten konpromisoa adierazi dute publikoki.

3. Bilatu hitz bakoitzaren definizioa:

salatu	liskar	iraindu	ekoitzi	hondakin
kuxkuxero	etsi	txantxa	iruzur	isun
			mehatxatu	mauka

1. _____: Hitzez edo egitez, norbaiten izenaren kontra egin.
2. _____: Zerbaiten bila edo zerbait lortu nahian ikusmiran ibiltzen dena.
3. _____: Norbaitek zerbaiten itxaropena galdu, amore eman.
4. _____: Erabili, eta bereziki desegin edo suntsitu ondoren, zerbaitetik gelditzen dena.
5. _____: Norbaiti, hitzez edo keinuz, kalte egin nahi zaiola adierazi.

6. _____: Asmo txarrik gabe, umorearen eraginez egiten den zirikada edo adar jotzea.
7. _____: Norbaiten aurka parte eman, eta hura erruduntzat jo.
8. _____: Eman, sortu, egin, bereziki ekonomia-jardueraren bitartez, edo horren ikuspegitik.
9. _____: Erraz lortzen den gauza oso onuragarria.
10. _____: Lege edo aginduren baten hausleari ezartzen zaion diru-zigorra.
11. _____: Etsaitasunezko hitz eta keinuen (eta are ekintzen) bidezko eztabaida, errieta edo borroka.
12. _____: Onura edo probetxua lortzeko asmoz eginiko engainu edo azpikeria.

4. Lotu sinonimoak:

barreiatu
zarama
eraitsi
gogaitu
jazarle
bilkura

sakabanatu
zaborra
aspertu
erorarazi
erasotzaile
batzarra

Soluzioak102

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

- I.
1. b	6. b
2. a	7. a
3. b	8. b
4. a	9. b
5. b	10. b

- 2.
1. Azken batean, **kontua da** osasun-sistemari koherentzia eman eta haren mailen artean sinergiak aurkitzea, zaintza sanitarioak osoagoak izan daitezen.
 2. Administrazio Kontseiluko arduradun nagusi ohiak, Garbiñe Benitok, **ukatu du** bere kudeaketan “irregulartasun edo lege-kontrakotasunik egon izana”, eta **gaineratu du** arduradun zen garaian, enpresak “inork aurreikusi ez zuen” “araudiaren nahasmenari eta makroekonomiaren gainbeherari” aurre egin behar izan ziola.
 3. Egiturari dagokionez, **honako hauek** dira bere gobernu organoak: presidentea, Batzarre Betearazlea, Batzarre Federala eta Batzar Nagusia.
 4. Oro har, desiragarria da hasierako kidezek irautea, zeren eta jatorrizko talde etnikoek **sarri betetzen baitute** beren kideen eta gizartearen osotasunaren arteko bitartekaritza-eginkizun bat.
 5. Era berean, **kontuan hartu behar dugu** sare sozialen erabilera okerrak eragindako **arriskuen eta mehatxuen menpe** dagoena batez ere **eskola-umeen eta gazteen kolektiboa** dela.
 6. Greenpeacek **askotan salatu du** erabat zaharkituta geratu den isurketa, arazketa eta uren kalitatearen inguruko legeria.
 7. Lan-kontratukoak ez diren langileak **honako hauek** dira: Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazio orokorreko, erakunde autonomoetako, zuzenbide pribatuko erakunde publikoetako eta Autonomia Erkidegoko sektore publikoko partzuergoetako karrerako eta bitarteko funtzionarioak.
 8. Gaurko aitorten-ekitaldi publikoan, 25 euskal enpresek **publikoki adierazi dute**, #PorElClima Komunitatea ekimenaren bidez, klima-aldaketaren aurka duten konpromisoa.

- 3.
1. **Iraindu:** Hitzez edo egitez, norbaiten izenaren kontra egin.
 2. **Kuxkuxero:** Zerbaiten bila edo zerbait lortu nahian ikusmiran ibiltzen dena.
 3. **Etsi:** Norbaitek zerbaiten itxaropena galdu, amore eman.
 4. **Hondakin:** Erabili, eta bereziki desegin edo suntsitu ondoren, zerbaitetik gelditzen dena.
 5. **Mehatxatu:** Norbaiti, hitzez edo keinuz, kalte egin nahi zaiola adierazi.
 6. **Txantxa:** Asmo txarrik gabe, umorearen eraginez egiten den zirikada edo adar jotzea.
 7. **Salatu:** Norbaiten aurka parte eman, eta hura erruduntzat jo.
 8. **Ekotzi:** Eman, sortu, egin, bereziki ekonomia-jardueraren bitartez, edo horren ikuspegitik.
 9. **Mauka:** Erraz lortzen den gauza oso onuragarria.
 10. **Isun:** Lege edo aginduren baten hausleari ezartzen zaion diru-zigorra.
 11. **Liskar:** Etsaitasunezko hitz eta keinuen (eta are ekintzen) bidezko eztabaida, errieta edo borroka.
 12. **Iruzur:** Onura edo probetxua lortzeko asmoz eginiko engainu edo azpikeria.

- 4.
barreiatu	→	sakabanatu
zarama	→	zaborra
eraitsi	→	aspertu
gogaitu	→	erorarazi
jazarle	→	erasotzaile
bilkura	→	batzarra

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

HIZKUNTZEN BIZIBERRITZERAKO NAZIOARTEKO SAREA OSATZEN GASTEIZTIK:

HIGA Hizkuntza Gutxituetako Hiztun Gazteen 2. Topaketak

BEÑAT GARAIO MENDIZABAL

HIGAKO ZUZENDARIA ETA ELEBILAB IKERKETA TALDEKO KIDEA

✉@BGaraio • benat.garaio@gmail.com

Uztailaren 16tik 19ra ospatu zen HIGA Gasteizko EHUKo Letren Fakultatean eta Oihane-der Euskararen Etxean, duela zazpi urte antolatutako lehenengo topaketari jarraipena eman, eta pauso bat harago joateko asmoz. HIGAn alde zaurretik gonbidatutako 65 hiztun izan genituen, 32 hizkuntza komunitatetatik etorritakoak. Horiez gain, Euskal Herriko beste 70 lagunek ere parte hartu zuten topaketetako ekintza batzuetan.

HIGA Gasteizko Udaleko Gazteria eta Euskara Zerbitzuek bultzatu zuten, beste hainbat elkarte eta erakunderen laguntzarekin. Helburua lauokitzat zela esan genezake: 1) Gasteizko gazteei aukera ematea beste hizkuntza gutxitu batzuetako hiztunekin batera hizkuntza biziberritzeko esperientziak ezagutzeko; 2) euskararen aldeko jarrerak eta ekintzailetza areagotzea Gasteizko gazteen artean; 3) gazte ekintzaileak soziolinguistikan eta hizkuntza politikan trebatzea, eta 4) gazte horiei aukera ematea harremanak eratzeke beste komunitate batzuetako kideekin, Garabideren hizkuntza kooperazioaren filosofia jarraituz.

Helburu horiek lortzeko honako hauek antolatu genituen: goizetan, EHUKo udako ikastaroen eskaintzan zegoen ikastaro akademikoa; goizak amaitzeko, hausnarketa dinamikak, hizkuntza bakoitzaren egoera ulertu eta ondokoarekin alderatzeko, eta arratsaldeetan, HIGAn

alde 'ludikoena' asetzeko, kontzertuak Oihanederren, elkar ezagutzeko dinamikak, dokumentalak eta antzekoak.

Xavier Vilak hizkuntza politika beste ikuspegi zabalago baten baitan ulertzeko proposamena egin zigun, eta 'iraultza ekolinguistikoen' eragina aipatu zuen. Sechu Sendek Galizan sortu diren ekimen arrakastatsu batzuen berri eman zigun, hizkuntzen biziberritzean egiteko modu bat transmititzearrekin batera. Neus Mes-tres eta Òscar-Adriá Ibáñezek, Plataforma per La Llenguaren izenean, katalanaren aldeko ekintzailetzaren argi-ilunak azaldu zizkiguten. Gemma Sanginésék hizkuntza asertibitatea nola landu irakatsi zien parte-hartzaileei. Aneguria musikariak, Kepa Matxain kultur eta komunikazio eragileak eta Iñaki Artola pilotariak euskara nola bizi duten kontatu ziguten. Eta alor akademikoari amaiera emateko, Jon Sarasuak azaldu zigun biziberritzea zein egoeratan dagoen. Argitu zuen egindako lan eskerga ospatzekoa dela, eta onerako zein txarrerako, urte erabakigarrietan gaudela.

Hausnarketa dinamikei dagokienez, lehenengo bi egunetan 32 hizkuntza gutxitu horien egoerari buruz jardun ginen, eta batik bat gazteei eragiten dien alorrei eskaini genien arreta berezia (hots, kultura, komunikabideak, hezkuntza eta esparru sozioekonomikoa). Aurreikusi zitekeen bezala, oso anitza da hizkuntza horien errealitatea, baina behin aniztasun horretaz jabetuta, parte-hartzaileak ohartu ziren partekatzen ditugun ele-

mentuak asko direla, esaterako, transmisio etenaren mehatxua, estatuaren jokabidea 'gutxiengoekiko' eta gazteen jarrera hizkuntza horiekiko.

Bigarren hausnarketa dinamiketan, aldiz, hizkuntza komunitateek etorkizunerako zehaztu beharreko helburuak jorratu genituen, batzuk aipatzearen honakoak: hizkuntzaren ofizialtasuna, erabilera areagotzea, aisialdian hizkuntza horien espazioa irabaztea, eta, bukatzeko, nortasuna-hizkuntza hitz parearen garrantzia.

Azkenengo egunean, berriz, gazteek norbanako bezala hartu beharreko 22 konpromiso zehaztu zituzten. Lehenik eta behin, gazteek euren inguruko hizkuntza erabilera bultzatzeko konpromisoa hartu zuten; bestalde, euren inguruan lider papera hartuko zutela ere adierazi zuten; hirugarrenik, norbere herri edo komunitateko kulturaren edo aisialdian hizkuntza gutxitua txertatzeko hautua egin zuten; eta, azkenik, adierazi zuten beste hizkuntza gutxitu batzuetako kideekin sareak sortzeko eta mantentzeko lan egingo zutela.

Ekimen arrakastatsua izan dela iruditzen zaigu, eta, guk dakigula behintzat, gai honen inguruan egin den mundu mailako ekimen bakarra. Gainera, uste dugu esanguratsua dela Gasteizen, Euskal Herrian antolatu izana. Orain ikusi beharko da sortu berri dugun sare honek zer nolako ibilbidea egiten duen datozen urteetan, eta ea maiztasun handiagoarekin antolatzea lortzen dugun. ■

Jakin gabe Interneten egunero egiten ditugun delituak

JULEN LINAZASORO
HEZIKETA DIGITALA
www.macsonrisas.es

Gutako gehienok erabiltzen dugu Internet egunero, eta jada gure bizitzaren parte bihurtu da. Guztiok erabiltzen dugu erosketak egiteko, lanerako, informazioa bilatzeko, sare sozialetan ibiltzeko, musika entzuteko, pelikulak ikusteko, eta abar. Bizitzako gainerako arloetan bezala, Interneten legeak zehazten du zer egin daitekeen eta zer ez, eta legea bete ezean, zigorrak jaso ditzakegu.

Arazoa da jende askok ez dakiela Interneten ere legea bete behar dela, eta oraindik larriagoa dena: jende askok ez daki Interneten zein jokabide eta ekintza diren legalak eta zeintzuk legez kanpokoak.

Internet erabiltzean egiten ditugun delituetako batzuk oso argiak dira. Nabariak dira, besteak beste, iruzur eta faltsifikazio informatikoak, sistemetan legez kontra sartzea, edo sistemetan eta datuetan gertatzen diren interferentziak. Modu sinple batean esanda, delitu horiek honako hauek izan daitezke: datuak lapurtzeko edo erabiltzaileak espiatzeko gailuak birusekin infektatzea, edo sistema baten dauden datuak baimenik gabe aldatzea, norbaiten sisteman sartzea edo norbait engainatzea kreditu txartelaren zenbakia lortzeko, eta abar.

Badakigu halakoak eginez gero legearekin arazoak izan ditzakegula. Baina, horiez gain, badira delitu direnik ez dakigun beste jokaera batzuk, edo delitu direla jakin arren, justifikatu egiten ditugunak garrantzirik eman gabe. Adibidez, jabetza intelektualaren kontrako delituak egiten ditugu askotan, ordaindu behar diren programak dohainik jaisten ditugunean. Oso zabaldua dago Microsoft Office (Word, Excel, PowerPoint...) ordaindu gabe erabiltzea, edo Photoshop programa eta Adobe enpresaren beste programa batzuk ere dohainik erabiltzea. Orain dela urte batzuk garestiak ziren programa profesional horiek eta gizar-

teak erabaki zuen ondo zegoela ordaindu gabe jaistea, eta horretarako tranpak asmatu ziren. Hori delitua da, batez ere enpresek edo langile autonomoek egiten badute. 2015eko uztailan atera zen legearen arabera, kartzela zigorra izan dezakete delitu hori egiten duten enpresen ordezkari legalek, administratzaileek edo autonomoek. Gaur egun, ordaindu nahi ez badugu, badaude funtzio horiek betetzen dituzten dohaineko bestelako programa batzuk: Open office (Microsoft-Officeen funtzioak egiten ditu) edo Gimp (Photoshop-en funtzioa betetzen du), esate baterako.

SARE SOZIALETAN EGITEN DITUGUN DELITUAK

Espainiako publizitate legearen arabera, delitua da sare sozialetan publizitatea egitea baldin eta ez badugu zehazten publizitatea dela. Jarraitzaile asko dituztenek (hamar mila baino gehiago), askotan, haien influentzia erabiltzen dute sortzen dituzten edukiak saltzeko, baina lege horren arabera, 30.000 euroko isuna izan dezakete halako jarrerek.

Sare sozialak egunero eta asko erabiltzen ditugu, eta sare sozialen bidez besteekin komunikatzen gara, iritziak elkarbanatzen ditugu, argazkiak igotzen ditugu, informazioa banatzen dugu; eta, zoriturrez, liskarrak ugari izaten dira. Jende askok irainak, kalumniak eta mehatxuak erabiltzen ditu politikariekin, futbol

jokalariekin, pertsonaia publikoekin edo lagunekin haserretzen denean. Horiek guztiak delituak dira, bai bizitza fisikoa baita Interneten ere, baina askok uste dute Interneten ez dagoela legerik, nahi dutena egin edo esan dezaketela, eta, sarri, hilketa mehatxuak ere gertatzen dira. Sare sozialetan horrelako jokaerak oso zabalduta daudela kontutan izanik, komeni da jakitea ziberjazarpena ere delitua dela. Ziberjazarpena ez dago tipifikatua zigor kodean, baina ziberjazarpena egiteko erabiltzen diren teknika edo jokaerak bai. Delituak dira jarraian aipatuko ditugun hauek:

- Beste batek igo duen argazkia edo esan duena komentatzea pertsona hori iraintzeko edo umiliatzeko.
- Beste bati idaztea, berdin dio zenbat urte dituen, jipoituko duzula edo inork ez duela maite esanez gaizki senti dadin.
- Interneten inkesta bat sortzea norbaiten inguruan beste batzuek pertsona horri buruz gauza itsusiak esan ditzaten.
- Norbaiten inguruan gezurrak idaztea.
- Beste baten pasahitza erabiltzea, eta baimenik gabe bere kontu batean sartzea.

Zoritzarrez jarrera eta ekintza horiek oso zabalduta daude gazte eta ez hain gazte direnen artean. Aipatu behar da horrelako ekintzak gazteek egiten dituztenean gurasoak direla haien jokaeren arduradun, eta norbaitek salatzen baditu, gurasoek ordaindu beharko dutela isuna. Delitua oso larria bada, gazteek legeak ezartzen dituen beste zigor batzuk jasan beharko dituzte: adin txikikoen zentroan sartu, komunitatearen aldeko lanak egin...

Sare sozialen etorrerarekin, kuxkuxero eta jazarleek askoz errazago dute besteen bizitzetan sartzea. Jende askok sortzen ditu perfil faltsuak, beste norbait direla esaten dute besteen informazioa modu desberdinetan jasotzeko. Perfil faltsuak sortzea ez da delitua; bai, ordea, bes-

te baten argazkia jartzea guk erabiltzen dugun perfil faltsu horretan. Identitatea faltsutzearen delitua oso zabalduta dago, eta isun bidez zein bestelako zigor bidez gaztigitzen da.

Sare sozialetan egiten ditugun txantxe-kin ere kontuz ibili behar dugu. Ezin dugu umorea erabili legeari ihes egin eta besteen kontra egiteko. Delitua da baten bati gauza itsusiak edo beldurgarriak bidaltzea, nahiz eta bromatan ari zarela esan. Gure kulturen oso zabalduta eta onartuta dago umorearen bitartez besteak zirikatzea, eta gazteek zabalduta eta onartuta dagoen guztia egiten dute.

Sare sozialetan, egunero egiten ditugu besteen intimitatearen kontrako delituak konturatu gabe bada ere. Esate baterako, ezin da inoren argazkia sare sozialetara igo haren baimenik gabe. Taldeko argazkiak ateratzen ditugunean, ia beti, inori baimenik eskatu gabe igotzen ditugu Facebook edo Instagram-era, eta hori ez dago ondo; aldeztu aurretik baimena eskatu beharko genuke. Baten batek ez badu baimenik ematen, ezin dugu igo. WhatsApp ere sare soziala da, eta ezin diogu inori beste baten argazkirik bidali haren baimenik ez badugu.

Argazkietan adin txikikoak agertzen badira, delitua larriagoa da. Eta adin txikikoak biluzik agertzen badira, oraindik ere larriagoa, haur pornografia delitua baita. Berdin dio argazkian 17 urteko gazte bat ateratzen den, 3 hilabeteko haur txiki bat etxeko bainuan edo 3 urteko haur bat hondartzan biluzik. 18 urte baino gutxiago baditu, eta biluzik badago, haur pornografia delitu baten aurrean egongo gara. Gainera, delitua ez da bakarrik argazkia bidaltzea, argazkia edukitzea ere delitua izango da. Beraz, norbaitek horrelako argazki bat bidaltzen badigu (berdin dio gu ere nerabeak edo haurrak garen), berehala ezabatu behar dugu.

Helduek beren argazki sexualak bidaltzea ez da delitua, bai ordea beste batzuenak

bidaltzea. Arlo honetan asko gertatzen den delitua sexu estortsioa da. Sexu estortsioa da ezezagun bati gure argazki edo bideo sexualak bidaltzen dizkiogunean, pertsona horrek gu mehatxatzea esanez argazki hori gure ezagun eta familiakoen artean zabalduko duela diru kantitate bat ordaintzen ez badiogu, edo gazteei eta emakumeei material pornografiko gehiago bidaltzeko xantaia egitea.

Gure eguneroko jarrerak gazte eta haurrengan duten eragina zein den ikusi behar dugu. Guk beti haurrei argazkiak ateratzen badizkiegu baimenik eskatu gabe, eta amonari, osabari, eta abarri bidaltzen badizkiegu, haurrek modu naturalean ikusiko dute besteei baimenik eskatu gabe aritzea eta besteen intimitatea ez errespetatzea, eta ez dute aldea zein den ezagutuko. Ez dute irudien pribatutasuna zer den ikasiko, eta ez dute jakingo nola bermatu.

Elkarren artean komunikatzeko asko erabiltzen dugu WhatsAppa, eta uste baino gehiagotan delituak egiten ditugu tresna horrekin ere. Norbaitek mezu pribatu batean esan diguna hirugarren bati birbidaltzen badiogu, delitua izango da bidali digunaren baimenik ez badaukagu. Ezin dugu inor Whatsappeko talde batean sartu haren baimenik ez badaukagu, beraren telefono zenbakia eta argazkia taldeko beste partaideekin banatzen ariko garela, eta hori ere intimitatearen aurkako delitua delako. Horrez gain, jazarpena egiten ariko gara norbaitek esaten badigu ez dituela gure mezuak jaso nahi, eta guk behin eta berriro idazten badiogu.

Tresna guztiak ondo erabiltzen ikasi behar dugu, eta gazteei ondo erabiltzen irakatsi behar diegu. Hori zaintzen ez badugu, heldutasunean arazoak izango dituzte, txikitatik uste izan dutelako egokiak direla egokiak ez diren hainbat jarrera. ■

Sareko testuetan, dena aurrera!

URTZI BARRENETXEA

IVAPEKO ADMINISTRAZIO HIZKERAREN ATALA

Aldizkariko beste zenbaki batean azaldu genuenez, testuak irakurtzeko moduak aldatu egin dira paperetik formatu elektronikora igarotzean (ikus. 97.zenbakiko «Irakurtzeko modu berriak ulertzen pantailako testu egokiak idazteko» artikulua). Sarean, irakurleak gai berari buruzko milaka orri (askotan, errepikapen hutsak) dauden espazio batean nabigatzen dabilta. Testuinguru horretan, eraginkorragoa iruditzen zaie behar duten informazioa aurkitzeko orriz orriko bilaketa azkarrean aritzea, eta ez web-orri bakarreko irakurketan sakontzea.

Gauzak horrela, web-orri batek ez badio erantzuten segundo gutxi batzuetan (20 baino gutxiago, ikerketen arabera) «hau xe da bilatzen nabilena» ideari, irakurleek baztertu egingo dute eta beste batera joko dute han aurkituko dutelakoan nahierako informazioa. Hori ei da Interneteko irakurleen ohiko joera.

Nola erantzun, bada, irakurleen apeta egonarri gabeko horri pantailarako testuak atontzean? Erantzun laburra hau xe litzateke: denbora galarazten dioten elementu oro ezabatuta. Sinplea dirudi irizpideak, baina zamatsua bihurtzen da administrazioko testuen kasuan; izan ere, «hartzaile bikoitzaren» paradoxarekin egiten dugu topo.

Paradoxa horrekin irudikatu nahi da administrazioko testu askok hartzaile bi izaten dituela eta, sarritan, biek ala biek administrazio-prozedurari buruzko ezagutza maila oso ezberdina dutela. Har dezagun, adibidez, berraztertze-errekurtsoa aurkezteko formulario bat. Herritarrei eskainitako eredu horrek ulertzeko eta betetzeko ulertteraza izan beharko du, baina, era berean, idazkia legelari batek aztertuko du, zeinak araudiaren arabera zehaztasun guztiak gal-

datuko baitizkio dokumentuari. Hortaz, erraztasunaren eta zehaztasunaren arteko orekan mugitu behar dira administrazioko agiriak.

Herritarrarentzako informazio baliagarria eta legelarentzako ezinbesteko edukia zer den; alegia, agiri batean zer den ezinbestekoa eta zer ken daitekeen zehazteak luze joko luke, eta ez da artikulua- ren helburua.

Beraz, beste modu batera erantzun behar diogu lodiz nabarmendutako galderari. Hain zuzen ere, hemen garatuko dugun ideiarekin: testu elektroniko baten eduki nagusia albait azkarren eman behar da aditzera. Testuotako edukiak modu zehatz baten arabera antolatu behar ditugu, non antolaketa-irizpide nagusia baita eduki garrantzitsuena aurreratzea. Bide-nabar, esan behar dugu «Dena aurreratu» lelo horrek bat egiten duela erabat *Administrazioa Euskaraz* aldizkaritik betidanik aldarrikatutako hizkera argiaren printzipioekin.

Edukiak aurreratzearen irizpidea maila ezberdinetan aplika daiteke. Orokorre- netik zehatzenera joanda: testu-mailan, paragrafoetan eta, azkenik, esaldietan. Ikus dezagun nola.

TESTU BATEKO LEHEN

PARAGRAFOAREN GARRANTZIA

Jakintzat emango dugu erabiltzailea gure web-orrira ailegatu dela izenburua esan-guratsu aurkitu duelako. Bestela esanda, gure testuaren izenburua gai zehatz bati buruzko bilaketaren emaitzetan agertu zaio, eta bat dator bilatzen dabilenarekin.

Egoera horretan, irakurleak eskertuko egingo du testuaren hasieratik bertatik azaltzen badiogu zer aurkituko duen gure webgunean. Web-orriko testuaren lehen paragrafoak testu osoaren edukia laburbiltzen badu, aukera ematen dizu irakurlearengan segundo batzuez eragiteko. Daukazun informaziorako sarbidea litzateke, esaldi gutxi batzuetan. Aukera indartsua da idatzi duzun gaiarekiko interes-maila txikia duten irakurleengana ailegatzeko. Bertan jaso beharko lirarteke, besteak beste, edukia islatzen duten gako-hitzak. Sarrera orokor batetik harago, gaia laburbildu beharko luke web-orri bateko hasierako paragrafoak; analogiaz, txostenetako *abstract* baten funtzioa bete beharko luke¹.

PARAGRAFOKO LEHEN ESALDIAREN GARRANTZIA

Informazio zehatza aurkitzeko lanean, pantailako testuen irakurketa-portaerei buruzko ikerketek ohiko beste jarrera bat azalarazi dute. Hala, irakurle askok paragrafo bakoitzeko lehen esaldia soilik irakurtzen dute, eta hurrengo paragrafoaren lehen lerrora salto egiten, baldin eta hasierako hitz horiek ez badiote ematen bilatzen dabiltzanari buruzko informaziorik. Bestela esanda, paragrafo bateko lehen esaldiak ez badio ezer esan-guratsurik adierazten, hurrengo paragrafoaren lehen esaldira egiten duela jauzi harik eta arreta deitzen dion paragrafo

hasiera aurkitu arte. Orduan bai, irakurleak goitik behera irakurriko du lerroka-da osoa.

Horrela izanik, gure pantailarako testuen irakurgarritasuna hobetu egingo da paragrafoaren hasierara badakargu ideia nagusia biltzen duen esaldia. Modu horretara, aukera ematen diogu irakurleari paragrafo bakoitzaren ideia orokorraren berri izateko hasieratik bertatik.

Gai nagusia lehen esaldian ezarrita, irakurleak hurrengo paragrafoa jauzi egin dezake nahi duena bilatzen jarraitzeko. Eta paragrafoa irakurtzen segitzea erabakiz gero, gai nagusia jakinda, argiago ulertuko du edukia.

Kontuan izateko auzia dugu lehen esaldiaren garrantzia, gure idazteko ohituren aurka baitoa. Gehienetan, pentsatzen dugun moduan idazten ditugu paragrafoak: lehenengo, premisak adierazten

ditugu, eta, gero, ondorioak. Geure pentsamendua garatzeko modu naturala da. Baina, modu horretara, esaldi bat baino gehiago idatzi ohi dugu paragrafoko gai nagusia aurkeztu aurretik.

Esaldien hurrenkera are garrantzitsuagoa da web-orri bakoitzaren lehen paragrafoan. Izan ere, lehen esaldiarekin soilik testuaren ikuspegi orokorra jasoko du irakurleak.

TESTU-ANTOLATZAILEEN ERABILERA ESTRATEGIKOA

Lineako testuetako paragrafo egokiek beste irizpide nagusi bat hartu behar dute kontuan. Beren baitako ideien arteko loturak argiak izan behar dira; alegia, barneko egitura garbia izan behar da. Horretarako, ezinbestekoa da testu-antolatzaileen erabilera egokia, edo, Pello Esnalek dioenez, *erabilera estrategikoa*.

1. Ideia honek bat egiten du Alderantzizko piramidearen irudiarekin. Informazio gehiago aipatutako «Irakurtzeko modu berriak ulertzen pantailako testu egokiak idazteko» artikuluan.

Antolatzaileok aurrealdean kokatuz gero, ideiak lotu ez ezik iragarle-funtzioa betetzen dute ere, eta, ondorioz, esaldi osoa irakurri aurretik jabetuko da edukiaz irakurlea. Honako hauek erabil daitezke horretarako: *hau da, hain zuzen ere, izan ere, zeren (eta), baldin (eta), non eta...*

↓ 111 dossierretatik 59 aldi baterakoak izan dira, 49 lanaldia murriztekoak eta hiru kontratuak iraungitzeak; 47 langile geratu dira espedienteen eraginez.

✓ 111 dossierretatik 59 aldi baterakoak izan dira, 49 lanaldia murriztekoak eta hiru kontratuak iraungitzeak. **Hain zuzen,** 47 langile geratu dira espedienteen eraginez.

Zenbaitetan, ordea, testu-antolatzaileak ez du uzten elementua aurreratzeko. Horrelako kasuetan, proposena ordain bat erabiltzea da.

↓ Espainiako Ministro Kontseiluak ez du erabakirik hartu gaur Jauraritzari eta Nafarroako Gobernuari ezarriko dien defizit helburuaren inguruan, herenegun %1,2ko muga ezagutzera eman bazuen ere.

✓ Espainiako Ministro Kontseiluak ez du erabakirik hartu gaur Jauraritzari eta Nafarroako Gobernuari ezarriko dien defizit helburuaren inguruan, **nahiz eta** herenegun %1,2ko muga ezagutzera eman zuen.

Hortaz, esaldiak lotzeko antolatzaileen alde eginez gero, hauta ezazu albait ezkerren jar daitekeena. Modu horretara, hasieratik bertatik geratuko da argi zein den aurrekoarekiko duen harremana.

ESALDIETAN ERE, GAUZA BERA:

GARRANTZITSUENA AUERRERA PASA

Garrantzitsuena aurreratzearren irizpideari jarraiki: komeni da esaldien muina

edo informazio garrantzitsua ere ahalik eta lasterren ematea; izan ere, irakurleek esaldietako lehen hitzak barneratzen dituzte ondoen. Horrek ez du esan nahi esaldi orotan identifikatu behar dugunik elementu garrantzitsua, eta berau aurrean jartzeko bideak asmatu. Nahikoa da informazioa aurreratzeko irizpidea gogoan izatea esaldiak taxutzeko aukerez hausnartzen gabiltzanean.

Non jarri beharko genuke arreta esaldietako edukien hurrenkera egokitu nahi izanez gero? Bada, aditzean, hori baita elementurik esanguratsuenak. Euskaraz idaztean, oraindik oso errotuta dago zenbaitengan aditza esaldiaren amaieran kokatu behar delako ideia. Egia da *subjektu-objektu-aditza* hurrenkerak ondo funtzionatzen duela esaldi laburretan, ez dago zalantzarik. Baina elementu askoko egiturak osatzen ditugunean, aditza –erreferentzia-puntu– atzeratuta geratzen da.

Euskararen gramatikaren arabera, elementu esanguratsurik bada esaldian, aditza dugu hori. Hortaz, saiatu beharra dago ahalik eta aurreren jartzen aditza. Hona hemen horretarako zenbait aukera:

- Aditz deklaratiiboak aurreratu: *esan, adierazi, ukatu, erabaki...*

↓ Alkateak proposamena udalaren hurrengo Osoko Bilkuran onetsiko dela **erabaki du**.

✓ Alkateak **erabaki du** proposamena udalaren hurrengo Osoko Bilkuran onetsiko dela.

- Zenbait egitura aurreratu: *garbi dago, kontuan hartu, kontua da...*

↓ Zinegotzi berriek soldata mugatu beharko dutela **garbi dago**.

✓ **Garbi dago** zinegotzi berriek soldata mugatu beharko dutela.

- Galdegaiordeak erabili, hau da, galdegai-funtzioa egingo duten elementuak. Baliabide hau erabilia, ez da gramatika aldetik esaldi baliokide bat sortuko, baina irakurleak askoz azkarrago ulertuko du.

↓ Itzultzaileak liburu arrakastatsuen edizio hori jatorrizko hizkuntzatik **moldatu du**.

✓ Egoki **moldatu du** itzultzaileak liburu arrakastatsuen edizio hori jatorrizko hizkuntzatik.

Galdegaiorde funtziorako erabil daitezkeen elementuak: *laster, beti, ongi, sarri, maiz, orduan, azkar, asko, hobe, askotan, inoiz, arren...*

- Kataforak erabili (eta kasu honetan, zerrendak).

↓ Nazioarteko ikasle-txartela (ISIC) eskuratzeko, NAN, pasaporte edo bizileku-txartela; tasa ordaindu izanaren egiaztagiria, txartelerako argazki bat, eta ikasle zarela egiaztatzen duen agiria aurkeztu beharko dituzu.

Nazioarteko ikasle txartela (ISIC) eskuratzeko, **honako agiri hauek** aurkeztu beharko dituzu:

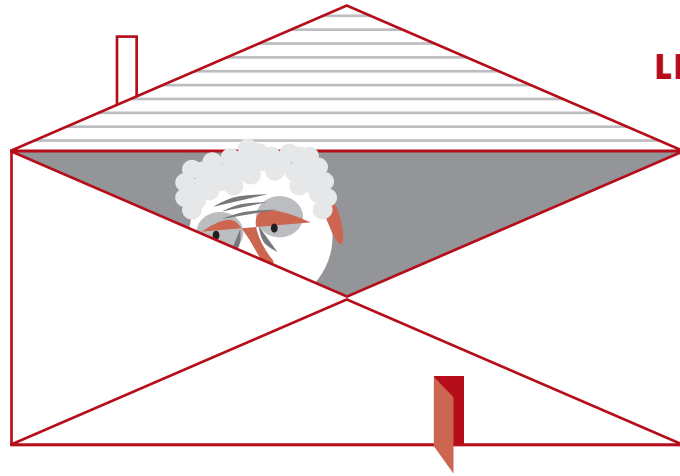
- ✓ • NAN, pasaporte edo bizileku-txartela
- tasa ordaindu izanaren egiaztagiria
- txartelerako argazki bat
- ikasle zarela egiaztatzen duen agiria

Amaitzeko, ohar bat: ez dugu kategorikoei izan behar, eta testu bateko elementu esanguratsuenak identifikatu ostean denak aurreratzeko hasi. Artikuluaren helburua da irizpidearen garrantziaz ohartaraztea. Azken finean, testu komunikatiboen oinarritzako printzipio bat aldarrikatzen gabiltza; hain zuzen ere, irakurlea kontuan izatea testuak egituratzen gabiltzanean. ■

Etxe mutua

MAIXA ZUGASTI

IDAZLEA

–Eguneko lehen kasua, zuentzat.

Ez zen egunekoa bakarrik, nire lehen kasua ere bazen, aste hartan bertan igaro bainintzen atezaindegitik ikertzaileen taldera; ez dohain berezirik nuelako, baikik eta urtean zehar gure bulegoko ertz guztiak menperatu zituen soraiotasuna abuztuaren lehen astean oporren lasaitasunez mozorrotzen zelako. Juanek ere ezer larririk ez gertatzearekin egiten zuen amets, edozein gertaerak eskatutako diligentsiak irailera erraz atzeratzeko aukerarekin.

Aire egokiturik gabeko egun hartan, goizetik zirudien giroaren geldotasunak pintsuagoa lau hormen artean. Iaz, abuztuaren lehen astean, ezohiko bero sapak estali baitzuen hiria, eta, guztion mugimenduen antzera, itsasoarenak ere nagiagoak egin ziren, lozorroan jarraitzen zuen gure pentsamenduaren modukoak.

–Ordenagailuan dituzue etxea arakatu eta jabea atxilotzeko aginduak.

Nagusiaren hitzak entzutean, Juanen bekozkoa zimurtu egin zen.

–Ez ezak gosál...

Plastikozko edalontzian nuen kafeari begira geratu nintzen.

–Hobe diagu mugitu.

Gizon haren aldarte ilunduak udako trumoi itxura hartu zuen.

–Diogenes bedekintua –esan zuen autora sartu ginenean.

Aspaldi ikasi nuen lankideek ez ziotela erantzuten Juani, erraz eztanda egiten zuelako, surik behar ez duen lehergailuaren moduan. Ez zen giro izaten eguna marmarrean igarotzen zuen gizon haren ondoan. Erretiroa hartzekotan zebilen eta uda minean hiria zeharkatu eta kiratsa zerion etxe batean sartu beharra

deabruaren, edo kideen, azken txantxa iruditutako zintzaion.

Autoan sartu eta gidatu. Ez zuen beste mugimendurik egin, baina uniforme lehertu beharrean zuen gizonaren hauspoak bihotzaren nekea aineratzen zuen.

Helmugara iristean, autoa bigarren ilarran utzi zuen.

–Ea azkar amaitzen diagun... Ondoren, garbi dezala udaletxeak! Guk atea bota, behar dena atxilotu eta kito!

Ezkaratza irekita zegoen. Bizitzak makurtutako emakume bat ari zen amantala jantzita lurra garbitzen. Baldosa pitzatuaren dirdirak itsasoarena ez zirudien bizitasuna zuen.

Mailadia kontuz igo zuen Juanek, egurrezko heldulekuari eutsita, pauso geldoz. Atzetik jarraitu nion. Orriari begira geratu nintzen: Hondarribia 35, 1A. Guztia ondo zegoen, baina mailadi bihurrian ez zen kiratsik nabari, ez urteetako zabor eta gauzen pilaketak sorturiko usain nazkagarriarik.

–Hemen da –Juanen hatz lodiak txirrina jo zuen.

Ate beltz baina dirdiratsuen atzean inor ez zegoela erabakitzeaz geundela, oin-hotsak entzun genituen. Pauso otzanak ziruditen, geldoak, beldurra bainoago ezkutuan, bakarrik bizi denaren zalanza adierazten zutenak.

–Ertzantza –Juanek ahapeka esan zuen hitz bakartia.

Elkarri begiratu eta itxaron egin genuen. Atearen bestaldeko oinek atezuan jarraitzen zuten, geldirik, bi gizonen pentsamendua asmatu nahian, eta, bat-batean, atea ireki egin zen.

Emakume argal eta txiki bat genuen aurrean. Betaurreko handiek estaltzen zio-

ten aurpegi zurbila, eta, Juanen hitzak entzun ondoren, ate ondoko aulkian eseri zen, gorputz ahulduak zuzen eutsiko ez balio bezala. Eskuak, magalean.

–Etor hadi hau ikustera...

Juan gela batetik bestera zebilen hormak apal amaigabez beteta zeuzkan etxe zurian. Lapurtutako milaka kartazal zuriz betetako ilara amaigabeak zeuden zorutik sabairaino gela guztietan; neurri eta mota guztietako kartazalak, ondo antolatuta. Hiru geletako eskutitzak arruntak ziren; egongelakoak, berriak, administrazioarenak... Guztiak zuriak, guztiak txukun-txukun kokatuak, hormak eskutitz bihurtzen ziren etxean. Juan leihotik posta-bulegora begira zegoen pentsakor.

Postariak otzan lagundu zigun komisaldegira. Galdeketa, lapurretaren onartu zuen arren, ez genuen hitzik esatea lortu. Juanek adi begiratzen zion emakume abailduari.

–Zer gertatuko zaio? –Lankidearen galdera erantzunik espero ez duten horietakoa zen. «Isuna, langabezia eta etxe biluzi eta mutua» erantzun nion nire buruari.

Egun sargori hartan, nik idatzi nuen txostena. Arraro samar sumatu nuen Juan goiz guztian: isilik, pentsakor. Erretiroaren inguruko txantxak zebiltzan egun haietan bulegoan, baretasuna astintzen, eta horregatik ez nion ezertxo ere esan gizon goibelari txostena mahai gainean uztera gerturatu eta harriturik kartazal batean «Laura Altube. Hondarribia kalea 35, 1A, Donostia» irakurri nuenean. Handik egun gutxitara, emakumeak dardara batean kokatuko zuen igorle ezezagunaren lehen eskutitza, nire lankide zakar eta bakartiarena, apal biluzi haietakoren batean. ■

Zirrara: diru-laguntza publikoen inpaktu soziala neurtzeko metodologia

JON ABRIL

ELHUYAR AHOLOKULARITZA

Gure inguruan gailentzen ari diren gobernantza-ereduetan, Administrazioaren aurrekontuen eraginkortasunak eta kontu-emateak leku berezia hartu dute azken urteotan. Gobernu guztiak bereziki ahalegintzen dira ongi azaltzen dirua zertan eta nola inbertitzen den. Baina, gehienetan, eraginkortasun-printzipio hori Administrazioak berak sustatu eta gauzatutako egitasmoetara mugatu izan da.

Ikuspegia zabaldu eta diru-laguntza deialdietan ere txertatu beharreko kultura dela sinetsita, **diru-laguntza** horiek **gizartean duten eragina edo inpaktua neurtzeko metodologia** garatu dugu. Izan ere, maiz agintarien kezka-iturri izaten da diru-laguntzen programen eraginkortasuna, bilatzen dituzten helburuak zer neurritan betetzen diren, diruz lagundutako programa eta ekintza horiek zer inpaktu duten herritarrengan, zer balio sustatzen diren edota gobernutik bultzatu nahi den eredu sozialaren ikuspuntutik txertatzen ote den diruz lagundutako egitasmo horietan. Bestalde, diru-laguntza horien onuradunek ere munta horretako galderei erantzun behar izaten diete, askotan, euren lana zalan-tzan jarria ikusirik. Euren lanaren eragina gizarteari ikusarazteko premia badute, hortaz. Bi aldeei (Administrazioari eta eragindako entitateei) komeni zaie, beraz, datuen bidez agertzea guztion diru hori zertarako erabili den; eta diru-laguntzen bidez egiten den lan hori egingo ez balitz, herrian zer hutsune geratuko litzatekeen ikusaraztea.

Behar horiei erantzuteko sortu dugu **Zirrara metodologia, diru-laguntza publikoen inpaktu soziala neurtzeko**, Gipuzkoako Foru Aldundiaren Etorkizuna Eraikiz programaren laguntzaz, Usurbil eta Oñatiko udalek sustatuta, Sinnpleren eta Elhuyar Aholkularitzen gidaritzapean. Udal horietako bakoitzean diru-laguntzen bi deialdi hautatu ditugu: kulturakoa eta

auzotasun-programakoa, Oñatin; eta kulturakoa eta kiroletakoa, Usurbilen. Horrela, deialdi horien bidez emandako diruarekin egin ziren egitasmoek herrian izan duten inpaktu soziala neurtu dugu.

Metodologia diseinatzeko orduan, inguruko esperientziak eta Europan dauden joera nagusiak aztertu genituen. Literaturak argi uzten du ezinezkoa dela erakitzea eredu bakarra, ez administrazio guztietarako, ezta esku-hartze guztietarako ere. Dena dela, eraiki dugun eredua oso moldagarria da, bai estrategietara, bai erakundeetara, baita diru-laguntzetara ere; halaber, egokituta dago Europako estandarretara, eta bat dator inguruan dauden inpaktu soziala neurtzeko joerekin. Hala, metodologia berriak prozesu komun bat du, administrazio guztietako edozein sailetarako erabilgarria dena, baina aplikatuko den aldi bakoitzerako inpaktu-eremu eta adierazle-eredu desberdinak eraikiko dituen, errealitate bakoitzera egokituta eta moldatuta. Eraikitzen diren moduluak udal bakoitzaren lan-arlo eta inpaktu-eremuetara egokitzen dira, eta, hala, neurketarako adierazleak benetan eragindako aldaketara bideratzea lortzen dugu. Tresna guztiz malgua da, eta, aurrez definitutako adierazle-sorta batetik abiatu arren, kasuan kasuan adierazleak gehitu edo aldatzeko aukera eskaintzen du.

Era berean, metodologia diseinatzerakoan, aintzat hartu dugu egin beharreko datu-bilketetan ahalik eta baliabide

gutxien erabili behar izatea. Europako Batasuneko gomendioek jasotzen dute prozesuan zehar herriko elkarte eta eragile sozialak aintzat hartzea, inpaktu-logika barneratzen joan daitezen, eta esperientzia pilotu honetan geuk ere txertatu egin dugu eragileon ikuspegia, eurak ere prozesuan inplikatu.

LANDA-LANA

Lehenik, Gobernu-talde bakoitzak legegintzaldirako duen estrategia, sustatu nahi duen herri-eredua eta bultzatu nahi dituen balioak ezagutu ditugu. Diru-laguntzen programak aztertu ostean, udal bakoitzean bi hautatu ditugu, eta horietan balio horiek nola txertatzen diren aztertu dugu. Horrek ekarri du, gehienetan, deialdien azken xedea edo misioa berrikusi edo egokitu behar izatea, erakundearen estrategiarekin zehatzago lerrokatze aldera.

Diru-laguntzen progamek aldaketak eragin nahi izaten dituzte onuradun izan daitezkeen pertsonengan eta erakundee-tan. Epe motzean eta luzean diru-laguntzen deialdi bakoitzarekin bilatzen diren aldaketak aztertu ditugu, eta aldaketa horiek neurtzeko adierazleak sortu ditugu. Adierazle horien neurketak eman digu, hain zuzen ere, kasu bakoitzerako inpaktuen emaitza.

Inpaktu hori txosten batean jaso dugu, eta irudi bidez laburbildu. Usurbil eta Oñatiko kulturako diru-laguntzen in-paktua laburbiltzen duten irudiak jaso ditugu segidan. Irudiotan ikus daitezke antzeko bi herri izanagatik ere, diru-laguntzaren xedea desberdina den neurrian, inpaktu-eremuak ere desberdinak direla, eta, beraz, azken emaitza ere desberdina dela.

IKASITAKOAK

Prozesuak erakutsi digu Zirrara metodologia egokia dela Administrazioaren diru-laguntzen inpaktua kuantifikatzeko, eta diru-laguntzen bidez egindako lana-

ren hedapenerako oso tresna baliagarria dela. Edozein deialditan modu berean aplikatzeko urratsak sistematizatu egin ditugu, baina tresna malgua da deialdi bakoitzaren ezaugarrietara egokitzeko.

Gainera, udal-gobernuei gogoeta eragiteko egokia da metodologia hau; izan ere, udalak xede komun baterantz bideratzen ditu, eta diru-laguntzen deialdien ikuspegi estrategikoa garatzen laguntzen die. Hala, metodologiak lagundu egiten

du zehazten deialdi bakoitzaren bidez epe motzean, ertainean eta luzean lortu nahi den emaitza. Bestalde, metodologia honek lagundu egiten du deialdi bakoitzaren indarguneak eta hobetzeko alderdiak identifikatzen, eta aurrera begira egin daitezkeen aldaketak identifikatzen ditu. Azpimarratu beharreko beste alderdi bat bada herriko eragileak prozesuan txertatzeak dituen onurak, horiek udalen xede eta balioetan inplikatzeko ahalbide-tzen baitu. ■

Plastikozko izozmendia

MAITE ORUE
KAZETARIA

1 950eko hamarkadan hasi zen plastikoaren produkzio masiboa, eta ordutik etengabeko hazkundea bizi izan dute petroliotik eratorritako material horren ekoizpen eta kontsumoak. Supermerkatura sartu eta begiratu azkar bat ematea besterik ez dago plastikoaren gehiegizko erabileraz jabetzeko. Ia dena dago ontziratuta; halaber, jakiez gain, orga hondakin ugariz betetzen dugu eta horietako gehienak plastikozkoak dira. Ez hori bakarrik, kosmetikoen osagaien artean, arropetan, eraikuntza materialetan, autoetan... ere aurki daiteke plastikoa.

Ekologistak Martxanek azaldu duenez, duela 65 urte plastikoa ekoizten hasi zenetik, 8.000 milioi tona erabili ditugu. Horietako 5.700 tona hondakin bihurtu dira, eta horien %79 (4.900 tona) zabortegetan daude edo gure inguruetan barreiatuta, «hau da, %9 bakarrik birziklatu» dugu. Esanguratsua da, gainera, gaur egungo plastikoaren gehiengoa azken hamabost urteetan ekoitzi dela.

Hainbat plastiko mota daude, eta asko ez dira birziklatzeko errazak. Hala, hondakin plastiko asko erraustegietara edo zabortegetara botatzen dira, edo, are txarrago, mundu zabaleko mendi, ibai, itsaso, ozeano eta hondartzetara. Itsaslasterrek erraz mugitzen dituzte hondakinak, eta Artikoan eta Ozeano Bareko uharterik urrunenetan ere agertu dira plastikoak. Gainera, material horren degradazio prozesua oso geldoa da, eta mota batzuek mendeak beharko dituzte desagertzeko.

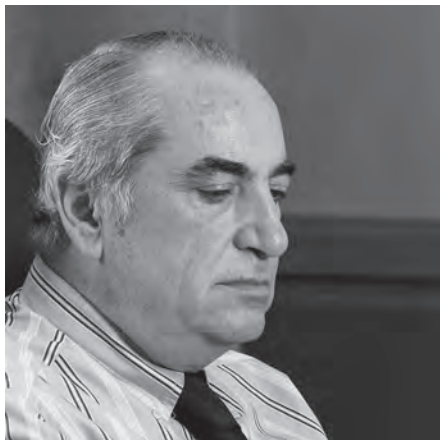
Entzuna da Ozeano Bareko plastikozko uhartearena. Azken ikerketen arabera, 1,6 milioi kilometro koadro ditu, Frantziaren azalera halako hiru, baina eten-gabe ari da hazten. Begi-bistan dagoena ez da, alabaina, kezkatzeko arrazoi bakarra. Izan ere, izozmendi baten antzera, ur azalean erakusten duena baino arazo handiagoa da plastikoarena.

Jenna Jambeck Georgiako unibertsitateko ingurumen ingeniartzako irakaslearen arabera, urtero 4,8 eta 12,7 milioi tona arteko zabor iristen da itsaso, kostalde eta ibaietara, eta «munduan dagoen hondartza metro bakoitzeko, 15 poltsa hondakin» daude. Ellen MacArthur Fundazioak dioenez, bestalde, minutu bakoitzean zabor-kamioi batek garraiatu dezakeen zaborra ari gara isurtzen itsasora. «Neurri zehatzak hartu ezean, aurreikusten da 2030ean minutu bakoitzeko bi kamioiren zama isuriko dugula, eta minutuko lau kamioirena 2050ean». Greenpeacek salatu duenez, urtero itsasoko milioi bat hegazti eta 100.000 ugaztun hiltzen dira plastikoaren on-

dorioz. Gainera, plastikoak askatzen dituen osagai txokikoak arrainek irensten dituztenez, kate trofikoan sartzen dira eta, ohartu ere egin gabe, gizakiok kontsumitzen ditugu.

Europako Batzordeak erabilera bakarreko plastikoak debekatzeko asmoa agertu du maiatzean, proposamena lege bihurtu arte urtebete igaro daitekeen arren. Hain zuzen, erabilera bakarreko plastikozko platerak, lastotxoak, puxikak eusteko makiltoxoak eta kotoi-zotzak debekatzeko proposamena egin du, besteak beste, eta estatu kideei eskatu die neurriak har ditzaten elikagaiak biltzeko erabiltzen diren produktuen eta edalontzien kontsumoa murrizteko. Espainiako Gobernuak, bere aldetik, plastikozko poltsen inguruko dekretu bat onartu du, eta haren arabera, uztailetik 15 mikratik gorako poltsengatik ordaindu beharra daukagu kontsumitzaileok.

Neurri berriak iritsi bitartean, eta ezarritakoak eznahikoak direla iritzita, plastikoaren kontrako mugimendua indartzen ari da. Break Free from Plastic edo Rethink Plastic mugimenduak horren adibide dira. Horiek diotenez, aldaketa ez dago soilik administrazioen eskuetan. Iritzi berekoak dira Iñaki Arriola, Jose Alvarez, Jon Ander Etxebarría baita Oihane Cabezas-Basurko ere.

IÑAKI ARRIOLA LOPEZ

Ingurumen, Lurralde Plangintza eta Etxebizitzako sailburua

Nazio Batuen Erakundearen (NBE) datuen arabera, munduan, minutu batean, plastikozko milioi bat botila erosten ditugu, eta, urtean, plastikozko 500.000 milioi poltsa erabiltzen. Azken hamar urteetan plastiko gehiago ekoitzi dugu aurreko mende osoan baino, eta erdia behin erabili eta botatzekoa da. Zifrek dena esaten dute.

Europako araudi berrirako, aztertzen ari dira erabilera bakarreko produktuen merkaturatzea debekatzea, baldin eta horren ordez beste aukera eskuraeraz batzuk badaude. Neurri horri beste administrazio batzuek ezarritakoak gehitu behar zaizkio, hala nola Espainiako Gobernuak joan den maiatzean onartu zuen errege-dekretua, plastikozko poltsen kontsumoa murrizteari buruzkoa.

Halaber, herritarren konpromisoa ezinbestekoa da. Jaurlaritza, aldundiak eta udalak besoz beso ari gara lanean kontzientziazio-kanpainetan; ez bakarrik gehiago, baizik eta hobeto birziklatzeko ere. *Birziklapenean jaioak gara* kanpaina da horren erakusle. Kanpaina abuztutik azarora bitarte egingo da, eta EAEko hainbat hondartza eta udalerritara iritsiko da. 2030. urtea baino lehen, euskal

etxeetan ontzien %60 eta hondakinen %70 birziklatzea da helburua; horrela, Europako Batasunak ezarri dituen kopuruak beteko ditugu.

Zifrak globalak dira, baina plastikoa bazter guztietan dago; airean, itsasoan edo hartzen ditugun elikagaietan, esaterako. Kantauri itsasoa ez da salbuespena. Planeta osoko ozeano eta itsasoei eragiten die kutsadurak. Gure hondartzetan zenbat plastiko partikula dagoen ikustek balio behar digu konturatzeko gure kontsumo-ohiturak zer ondorio dakartzan eta zer erantzun ematen diegun sortzen ditugun hondakinei.

Berriki Ingurumeneko Europako Ministroyen Kontseiluan parte hartu dut. Han tratatu ziren gaiek eskualde eta hiri guztiei eragiten die, baita Euskadiri ere: Europako araudiaren berrazterketa, ibilgailu arinen CO2 isurketak gutxitzeko; giza kontsumorako uren kalitatea, eta Europako Batasunaren Ekintza Plana ekonomia zirkularra sustatzeko, besteak beste. Europar Batasunak zenbait neurri ezarrita dauzka plastiko birziklatuaren ekonomia eta merkaturak bultzatzeko, eta autonomia-erkidegoek horien inguruan jarrera bateratua dute, epe ertainean emaitza onenak emango dituztelakoan.

Euskadi izan da Europa osoko lehenengo autonomia-erkidegoa ekonomia zirkularrereko adierazleak kalkulatzeko. Kalkulu hori ezinbestekoa da hasierako diagnostikoa edukitzeko eta, gero, adierazleek zer bilakaera duten aztertu ahal izateko. Diagnostiko horren arabera, industriako euskal enpresetan ekonomia zirkularra ezartzeak %6 jaitsiko luke lehengaien kontsumoa, eta, hala, 2.000 euro aurreztuko lirateke. Gogoratu behar da euskal enpresen kostu guztien %61 lehengai dagokiela.

Horrenbestez, ekonomia zirkularrereko ereduak eta materialen erabilera efizientea ezarri gero, euskal enpresek, batez ere enpresen kostu guztien %61 lehengai dagokiela.

eta jasangarritasuna. Neurri horiei gehitu behar zaie administrazioaren aldetik egiten den benetako apustua. Jaurlaritza laguntza tekniko eta finantzarioa ematen ari da, enpresek ekonomia zirkularrereko produktu eta teknologia bideragarriak gara ditzaten.

Plastikoentzako Europako lehen estrategia ekonomia zirkularreran 2018ko urtarrean erabaki zen. Europar plastikozko produktuak diseinatzeko, erabiltzeko, ekoizten eta birziklatzeko diren modua aldatzea da estrategia horren helburua. Produktuen diseinu hobea batek, hau da, plastiko birziklatu gehiago erabiltzeko, plastiko birziklatuaren merkaturak bultzatzeko balio du. Produktu mota horren eskaera handitzeak merkaturak dinamizatzeko du.

Arazoaren ikuspegi integralean oinarritzen da Euskadin gizarte jasangarri baterantz eta ekonomia zirkularra ezartzeko egiten ari garen bidea. Horren erakusgarri da EAEko Hondakinak Prebenitzeko eta Kudeatzeko Plana 2020, zeina Euskadin hondakinak prebenitzeko eta kudeatzeko politika arautzen duen tresna baita.

Luzamendutan ibili gabe, beharrezkoa da ekoizpen eta kontsumo linealaren eredu aldatzea, hau da, materiala behin erabiltzeko ereduak eredu zirkularrera igaro behar dugu, non materiala, erabili ondoren, baztertu beharrean, berriro ekoizpen-ziklora itzultzen den, lehengai sekundario modura. Aldaketa horretan, herritarren jokabidea ikaragarri garrantzitsua da: gure kontsumo-ohiturak, hondakinak bereizteko eta birziklatzeko ohiturak, baliabideak modu efiziente erabiltzeko... Egunero etxean, lanean edota aisialdian nola jokatzeko, halakoxea izango da etorkizuneko gure bizi-kalitatea eta oparotasuna. Pertsonak gara aldaketaren ardatza. ●

JOSE ALVAREZ

Ekologistak Martxanen Bizkaia Zero Zabor plataformako kidea

Plastikoa oso merkea da, eta horrek bere erabilpen masiboa ekarri du, baina hondakin bihurtzen denean deseginezina da. Horrek sortzen dituen arazoei aurre egitea premiazkoa da, ingurumen-kalteak txikitzeko. Horretarako, ikuspegi zirkularrago bat ezarri beharko genuke. Banaketaren nazioarteko korporazio eta supermerkatuen interesen arabera antolatuta da gizartea. Plastikoen lagun handiak izanik, negozio eredu jasanezina sortzea lortu dute. Objektuak jadanik ez ditugu kontserbatzeko egiten, erabiltzeko eta botatzeko baizik. Norabide aldaketa bat behar da, eta kultura horri agur esan behar diogu ahalik eta lasterren.

EAEn oraindik oso urrats gutxi eman dira; agian behar ez diren plastikozko produktuak debekatzea izango litzateke eraginkorragoa. Epe luzera dagoen irtenbide bakarra plastikozko hondakinak zeharo murriztea da, baita gehiago birziklatzea eta berrerabiltzea ere. Gure ustez, konponbidea ez dago soilik kontsumo arduratsuan, batez ere ekoizleengan dagoelako. Plastikozko edukiontzirik gabe ez litzateke hondakinik egongo, ez lehorrean ezta itsasoan ere.

Erronka horri ez diote soilik herritarrek aurre egin behar, eta Euskadiko erakun-

deek bere gain hartu behar dute erantzunkizuna. Ondorioz, argia da Europako Batzordeak ezarritako estrategiak eta helburuak gure egin behar ditugula, plastiko kutsagarrien erabilera murriztu nahi badugu ekonomia zirkularraren estrategia baten garapenaren barruan.

Plastikoen arazoa konpontzeko hiru bide daude: kontsumoa jaitsi, bizitza laburreko plastikoen kendu eta administrazioen aldetik hondakin kudeaketa egokia egitea. Giltzarria birziklapenean eta plastikoen erabilera murriztean dago. Lehen erabiltzen ziren beste materialak egindako produktuak erabiltzen hasi behar dugu berriro ere.

EAEn dagoen zabor tratamenduen sistema agortuta dago, eta bizkarrezurra Zabalgardi erraustegia da, hots, duela 25 urte diseinatutako erraustegia planta. Bestetik, egungo hondakin kudeaketa sistemak ez du funtzionatzen. Ecoembes enpresak edukiontzien birziklapena monopolizatzen du, oso lukratiboa eta batere ekologikoa ez den SIG (Sistema Integrado de Gestión) deituriko kudeaketaren bitartez. Alemaniak eta Norvegiak SDDR (Sistema de Depósito, Devolución y Retorno) izeneko sistemarekin plastikozko botilen % 98 birziklatzea lortu dute. Hori bai eraginkorra!

Herritarrok kontsumitzaile arduratsuak izan beharko genuke. Gure esku dauden

ekintzen artean honako hauek ditugu: erosketak egitera poltsarekin joan, ura kontsumitzeko kristalezko ontziak erabili, etxean zaborra banatu, informazioa jaso eta inguruan zabaldu... Administrazio zorrotzagoak eta ausartagoak behar ditugu. Politikariak eroso daude haien karguetan, eta dituzten baliabide teknologiko eta komunikatiboak gardentasuna eta egia bilatzeko erabili ordez, industriaren propagandan murgiltzeko erabiltzen dituzte. Oso tristea izan behar da birziklapen tasak oso txikiak direla aitortzea; askoz errazagoa da plastikoen industriaren mezu atseginarekin gelditzea, arazoaren neurria ezagutzea eta konponbideak bilatzea baino. Lege berria behar dugu, Nafarroan egin den bezala, *erabili eta bota* filosofia geldiarazteko; plastikoa beste material batzuekin ordezkatu behar da.

Bizkaiko golkoa eta Kantauri itsasoa ez dira salbuespena; lehen begiradan garbi ikusten den arren, itsasoan zarama asko dago. Bizkaiko Golkoan zaborraren arazoaren larritasuna zenbaterainokoa den jakiteko ez da ikerketarik egin, baina aurren, Kantauri Garbia kolektiboaren ekimenez, itsas hondoen garbiketa egin zuten Mutrikun, eta 3.800 kilo hondakin atera zituzten. Dena den, arazoa globala da eta irtenbideak halakoxea izan behar du. ●

**JON ANDER
ETXEBARRIA GARATE**

Euskadiko Biologoaren Elkargo Ofizialeko
dekanoa

Denbora luzeegiz, behartu egin gaituzte gure erosketetan plastikozko ontziak erabiltzera, eta urteetan esan digute birziklatuz eta hondakinen kudeaketa hobetuz konpon dezakegula arazoa. Baina jakin badakigu plastikoaren %90etik gora ez dela birziklatzen.

Itsasora, mendietara edota ibaietara botatzen diren plastikoen ekosistemak itozten dituzte. Faunan kalte larria sortzen dute; kate trofikoan sartzen direnez, uretako ekosistemak larri kaltetu eta arriskuan jartzen dute horietan bizi diren espezieen biziraupena.

Erraz sakanabatzen dira plastikozko hondakinak, eta degradazio prozesu oso geldoa daukate. Hori dela eta, itsaso eta ozeanoen etsairik nagusienak dira. Beraien erabilera kontsumo moduei lotu-

ta dago, gehienak erabilera bakarrekoak baitira. Bereziki kaltegarriak dira mikroplastikoak, bost milimetro baino gutxiago daukatenak. Horiek zati handiagoak apurtzetik eratorri daitezke, edota bere horretan fabrikatutakoak izan daitezke; esaterako, higie-ne eta garbiketaren produktuetan dauden mikroesferak: hortzetako pastetan, esfoliatzeko produktuetan, garbigarrietan, eta abar.

Ikerketa berriek erakutsi dute itsasoko animaliak mikroplastiko horiek irensten ari direla, eta, ondorioz, urdail-hes-teetako blokeoak eta haien ugalketa eta elikadura patroietan aldaketak ari dira pairatzen. Elikatze-katean zehar transferitzen diren zantzuak daude, baita gure etxeetako kontsumora iristen diren ebidentziak ere.

ELKARRIZKETA

Gehiegizkoa da plastikoaren erabilera?

Bai, plastikoz eginda dauden produktu gehiegi kontsumitzen dugu. Pentsa, itsasora urtero 10 milioi tona zabor iristen dira iturri ezberdinetatik, eta gehien-goa plastikoa da. Larritzeko gai bat da. Plastikoen erabilera nabarmen gutxitu daiteke. Supermerkatuetan aurkitzen ditugun produktu asko plastikoz bilduta daude. Batzuetan ez dauka zentzurik.

Erabilera bakarreko plastikoak debekatu nahi ditu Europako Batzordeak. Gisa

OIHANE CABEZAS-BASURKO

Aztiko ikerlaria

horretako jarduerak nahikoa al dira arazoari irtenbide bat emateko?

Hasiera bat da, eta ez da gutxietsi behar. Europak itsas hondakinen eta plastikoen aurkako borrokan dihardu, eta ekintza gehiago etortzeke daude oraindik. Hala ere, gauza asko egin daitezke maila ezberdinetan. Prebentzioan lan egitea ezinbestekoa da, eta horretarako ume zein helduak konzientziatzeko kanpainak egin behar dira, besteak beste.

Prebentzioan herritarrok zeresan handia dugu. Estimazio orokorrek diote itsas hondakinen %80 hirietan egindako jardueretatik datorrela: etxeetatik, kudeaketa txar batetik, lurrera botatzen dugunetik, eta abar. Gu guztion erantzunkizuna da, eta ez dugu Europako Batzordeak agintzen duenaren zain egon behar. Gauza txiki asko egin daitezke, esaterako, zaborra beti zakarrontzietara bota, ondo birziklatu, komunetik behera ezer ez bota, antolatzen diren garbiketaren ekintzetan parte hartu... Azken hori aukera oso ona da dagoen arazoa zein den ikusteko!

Edukiontzietara bota arren, plastiko asko itsasoan, mendietan edo ibaietan aurkitzen ditugu. Zeintzuk dira ondorioak?

Plastiko horren tamainaren arabera, ondorio ezberdinak izan ditzake itsaso, mendi edota ibaietako biotan. Normalean hiru tamainatan sailkatzen ditugu itsas hondakinak: makroplastikoak (2,5 cm baino handiagoak direnak), mesoplastikoak (0,5 eta 2,5 cm bitartekoak) eta mikroplastikoak (0,5 cm baino txikiagoak direnak). Tamaina handiko plastikoen, orokorrean, animalia handiengan dute eragina: zetazeo, arrain eta itsas narrastiengan; txikiak, aldiz, mikroorganismo eta animalia txikiengan. Animaliak lotuta gera daitezke plastikoetan (arrantza sareetan, latak lotzen dituzten plastikoen, plastiko poltsetan...), zauriak jasan ditzakete, plastikoa irensten egin dezakete, malformazioak jasaten dituzte eta, askotan, animalia horiek infekzioz edota gosez hiltzen dira, ezin baitira elikatu.

Zergatik dira horren kezkarriak mikroplastikoak?

Bizkaiko Golkoan ere nabarmentzekoa da hondakin kopuruaren dentsitatea. Surfrider España elkarteak emandako datuen arabera, batez beste 2,03 hondakin daude hektareako, 0-100 metro arteko sakoneran.

Gizarteak daukan erronka handietako bat da ozeanoen plastifikazioarena. Estimazioen arabera, urtero 10-12 milioi tona hondakin heltzen dira ozeanoetara. Horrek ondorio txarrak ditu ekosistemetan, paisaietan eta gizakien osasunean. Administrazio publikoek kostaldeak garbitzeko inbertsio ekonomiko handia egin behar dute; Surfrider Españak dioenez, Europa mailan gutxi gorabehera 300 milioi euro urtean.

Arazoari irtenbidea emateko ez da nahikoa plastikoen kutsadura murriztea; izan

ere, irtenbide bakarra horiek debekatzea eta berrerabiltzekoez baliatzea litzateke. Kasurik onenean, plastikozko poltsa batek hamarkadak behar ditu degradatzeko, eta, gainera, prozesu horretan ehunka milaka mikroplastiko zati ñimiño askatzen ditu, plastikoak daramatzan gehigarri eta toxiko guztiekin batera. Baina egon badaude alternatibak: errazko poltsak, motxilak, orgak, material naturalekin egindako telazko poltsak, kapazua...

Arazoaren iturburura jo behar da, eta lehenengo eta behin, erabiltzen den plastiko kopurua murriztu; ondoren, berrerabilpenaren aldeko apustua egin. Plastikoen ekoizpena eta kontsumoa murrizteko neurriak izan daitezke: ekonomia zirkularrean oinarritutako

neurriak sustatzea, birziklapen egokia bermatzea, plastikozko mikroesferen erabilera debekatzea, berrikuntza sustatzea, eta plastikoaren alternatibak bultzatzea zein supermerkatuetan ontziratu gabeko produktuak erostea.

Gure aldetik, jendea kontzientziatzekoan, azken urteetan *Plastikozko itsasoa* konferentziaren inguruan ari gara lankidetzan Surfrider España elkartearekin eta EHUrekin elkarlanean. Hitzaldiak, eztabaidak eta itsasontzi irteerak egin ditugu hondakinak jasotzeko. Aurtun, kontzientziazio eta plastiko bilketa jarduera bi antolatu ditugu Surfrider, Plentziako Itsas Estazioa eta Ekoetxea Urdaibairekin batera. ●

Uraren eta eguzkiaren eraginez, plastiko handiak zati txikitzen zatikatu daitezke. Horiez gain, badaude beste mota batzuk mikroplastiko bezala sortuak direnak; kosmetikoetan daudenak, esaterako. Larriena da ez dakigula plastiko hori kontsumitzen ari garenik. Adibidez, hortzak garbitzeko pasta batzuek edo exfoliante batzuek plastikozko mikropartikulak izan ditzakete. Araztegiko filtrazio sistemak ez dira mikropartikula horiek eteteko gai, eta zuzenean itsasora isurtzen dira. Beraz, produktuak erosten ditugunean, arreta pixka bat jarri beharko genuke, mikroplastikoen erabilera hori ahal den neurrian ekiditeko.

Aurreikuspenen arabera, arrainak baino plastiko gehiago egongo da itsasoa 2050. urtean. Hain larria al da egoera? Bai, arazoa larria da. Eurite garantzitsu baten ondoren, garbiketa taldea pasa aurretik hondartzetara joatea gomendatzen dut beti, arazoa zein den ikusteko eta arazoak jabetzeko.

Nolakoa da egoera Bizkaiko Golkoan?

Munduko itsaso eta ozeano guztiak kutsatuta daude; batzuk gehiago, beste batzuk gutxiago. Kantauri itsasoa ere plastiko ugari aurki daitezke. 2018ko ekainean, plastiko asko aurkitu genuen kostaldean. Kanpaina ezberdinak egiten gabilta eta emaitzak ez ditugun arren, lagin batzuetan 1,5 milloi plastiko zati aurkitu ditugu itsasoko kilometro karratuko.

Mundu mailako arazo baten aurrean al gaude? Beharrezkoa izango litzateke irtenbidea ere mundu mailan topatzea?

Ekintza bateratuak egitea garrantzitsua da. Marine Strategy Framework Directivek, esaterako, Europako itsaso eta ozeanoek osasun ona lortzeko lanean dihardu. Gero, estatu bakoitzak ekintza ezberdinak egin behar ditu. Hala ere, mundu osorako irtenbidea topatu behar dela uste izan denez, arazoa desbirtuatu egiten da. Arazoa konpontzeko aldaketa pertsonaren baitan eman behar da, eta hortik gora joan. Kontsumitzaile bezala aldaketak egin behar ditugu, eta produktuak sortzen dituztenei produktu jasagarriagoak eskatu. Arazoa gu guztiok sortu

dugu eta aldaketak maila ezberdinetan egin behar dira, ez mundu mailan bakarrik. Aldaketa gudan hasten da.

Life Lema proiektuan ari zara lanean. Zertan datza?

Itsas hondakin kudeaketa jasagarri bat proposatu nahi dugu. Horretarako, itsas hondakinak detektatzeko, monitorizatzeko eta itsasoa jasotzeko teknologia ezberdinak probatzen ari gara bertako agintarien eta ikerketa zentro zein Gobernu Kanpoko Erakunde baten laguntzaz. Gipuzkoako Foru Aldundia da proiektu buru, eta taldea Miarrizteko udalak, Kostagarbiak, bi ikerketa zentro (Azti eta Rivage Pro Tech – Suez) eta Surfrider-ek osatzen dute.

Hondartzetara iristen denaz eta ur azalean ikus daitekeenaz gain, hondoan dagoenak ere kezkatu behar al gaitu?

Bai, ikerketek diote hondakin %70 itsaso hondoan dagoela eta ur azalean ikusten duguna %15 besterik ez dela. Gure kostaldeetara edo hondartzetara %15 iristen da. Beraz, arazoaren zati txiki bat besterik ez dugu ikusten. ■

Goitik behera

1

2

3

4

5

6

7

8

9

1. Aitorren hizkuntza zaharra.
2. Egokiera, abagunea.
3. Haiek berak.
4. Kaltzio oxido.
5. Modua ere bada.
6. Azalera unitatea.
7. Lur ilunaren kolorekoa.
8. Aitorren hizkuntza ez dena.
9. Debako herritarra.

	P	A	I	I
L	A	D	B	S
G	A	T	S	U
G	I	N	N	I
G	O	Z	E	S
T	S	U	A	G
E	Z	R	I	A
A	T	I	N	I
B	I	S	O	E
N	A	S	A	R

1. Euskara 2. Aukera 3. Eurak

4. Kare 5. Era 6. Area

7. Arrea 8. Erdara 9. Debarra

Fundación para el Estudio del Derecho Histórico y Autonómico de Vasconia

Euskal Herriko Zuzenbide Historiko eta Autonomikoa Aztertzeako Fundazioa

Euskal Herriko lurraldeen
Zuzenbide historiko eta
autonomikoaren
XVI. Sinposioa

Autogobernuaren erreforma Euskal Autonomia Erkidegoan

2018ko
azaroaren
29an eta 30ean

**Bizkaiko Batzar
Nagusien egoitza**
Hurtado de Amezaga 6
BILBO

Programaren berri jakiteko
eta izena emateko:
<https://www.iuravasconiae.eus/eu>

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputacion Foral de Gipuzkoa

BATZAR NAGUSIAK
JUNTAS GENERALES
BIZKAIA

Symposium-ean partehartzea librea da, lekua ren arabera.

EUSKARALDIA

11 EGUN EUSKARAZ

2018ko azaroaren 23tik
abenduaren 3ra

IZEN EMATEA

Irailaren 20tik aurrera

www.euskaraldia.eus

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

zure etxean doan jaso nahi baduzu,
idatzi helbide honetara:

IVAP

Donostia-San Sebastián 1
01010 Vitoria-Gasteiz
administrazioaeuskaraz@ivap.eus

Abizenak

Izena

NAN/IFZ/ENA

Helbidea

Posta-kodea

Herria

Probintzia

Mugikorra

e-posta

Interesdunak ematen dituen datuak prozeduran edo ekintzan aurreikusten diren helburuetarako baino ez dira erabiliko, hau da, *Administrazioa Euskaraz* aldizkaria bidaltzeko eta horren harpidetzak kudeatzeko. Datu horiek, inolaz ere, ez zaizkie emango beste batzuei, interesdunak horretarako baimenik eman ez badu. 15/1999 Lege Organikoak ezartzen duena betez, datuak eman dituenak eskubidea du datuak noiznahi ikusteko, zuzentzeko, ezabatzeko eta haien aurka egiteko. Horretarako, eskutitz bat bidali beharko zaio IVAPeko zuzendariari honako helbide honetara: Donostia-San Sebastián kalea 1, 01010 Vitoria-Gasteiz.